

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ADALET AĞAOĞLU'NUN DAR ZAMANLAR I II ADLI ROMANLARI
ÜZERİNE BİR ANLATIM ÇALIŞMASI**

ASLI PİRO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2019

**ADALET AĞAOĞLU'NUN DAR ZAMANLAR I II ADLI ROMANLARI
ÜZERİNE BİR ANLATIM ÇALIŞMASI**

ASLI PİRO

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŐMANI
PROF. DR. ESRA KARABACAK

LEFKOŞA
2019

KABUL VE ONAY

Aslı Piro tarafından hazırlanan “Adalet Ağaoğlu’nun Dar Zamanlar I II Adlı Romanları Üzerine Bir Anlatım Çalışması” başlıklı bu çalışma, 29/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Esra Karabacak (Danışman)

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakóltesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doç. Dr. şevket Öznur (Başkan)

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakóltesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Ejdan Sadrazam

Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakóltesi, Tarih Öğretmenliği Bölümü

Prof. Dr. Mustafa Sağsan

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih

İmza

Ad Soyad

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecim boyunca bilgi ve tecrübelerini eksik etmeyen, sabrı ve güler yüzüyle değerli zamanını ayırarak, hiçbir yardımını esirgmeden çalışmalarımı destekleyen ve beni başarıyla yetiştirmeye çalışan saygı değer danışman hocam Sayın Prof. Dr. Esra Karabacak' a şükranlarımı sunar, teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca her zaman yanımda olan, zor anlarımda nasihatleriyle beni destekleyen; maddi ve manevi olarak çalışmalarımda başarılı olmamı sağlayan tüm aileme ve sevdiğlerime minnetlerimi sunarım.

ÖZ

ADALET AĞAOĞLU'NUN DAR ZAMANLAR I II ADLI ROMANLARI ÜZERİNE BİR ANLATIM ÇALIŞMASI

Anlatımbilim, yazılı ve sözlü metinlerin parçalarını ve yapılarını; söz konusu parçaların ve yapıların tiplerini bütünsel ve sistematik olarak ele almaktadır. Bu bağlamda anlatımbilimsel inceleme, bir metnin bütün parçalarının ve yapılarının dilbilgisi ve dilbilimsel olarak amaca uygun bir şekilde incelenme sürecini oluşturmaktadır. Bu çalışmada özellikle zaman kavramını işleyiş şekli, topluma bakış açısı ve kişilerin karakterlerini kendine özgü anlatım biçimleriyle değişik şekillerde aktarmasından dolayı Türk romanında önemli bir yeri olan Cumhuriyet dönemi yazarı Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar I II romanları tercih edilmiştir. Yenileşme ve kişilerin toplumdan soyutlanıp kendi benliklerini aradıkları süreci anlatan romanlar, şekilbilgisi, cümle bilgisi ve anlambilgisi bakımından ele alınarak bir dilbilim çalışması uygulandıktan sonra anlatımbilim incelemeleri yapılmıştır. Bu incelemelerde romanlarda ele alınan anlatım türleri, roman tahlillerinde ön plana çıkan zaman, mekan, şahıs örgüsü de gözönüne alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adalet Ağaoğlu, anlatımbilim, roman, dilbilgisi, zaman-mekan.

ABSTRACT

A STUDY OF NOVELS CALLED DAR ZAMANLAR I-II BY ADALET AGAAGLU

Narrative science treats parts and structures of written and oral texts, discusses the types of components, structures in a holistic, systematic manner. In this context, the narrative examines all parts and structures of a textual scientific review. In this study, the way in which the concept of time is conveyed in a different way with its way of view of the society and its characters. This situation was preferred in the writers of Republican era written by Adalet Agaoglu's Dar Zamanlar I-II novels. Novels, innovation, knowledge of semantics and semantics are discussed in this study. In these investigations, the genres of narrative, the time, place and the personality that come to the fore in the novels analysis were also taken into consideration.

Key words: Adalet Agaoglu, narrative science, novels, grammar, time-place.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

TEŞEKKÜRiii

ÖZiv

ABSTRACTv

İÇİNDEKİLER vi

GİRİŞ

1. BÖLÜM

ADALET AĞAOĞLU'NUN TÜRK ROMANCILIĞINDAKİ YERİ

1.1.ADALET AĞAOĞLU'NUN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....3-5

1.2.DAR ZAMANLAR I ROMANI HAKKINDA.....6-7

1.3.DAR ZAMANLAR II ROMANI HAKKINDA7-8

2. BÖLÜM

DİL VE ANLATIM İNCELEMELERİ

2.1.DİL İNCELEMELERİ.....8-30

2.2.SENTAKTİK İNCELEME(SENTAKS, CÜMLE BİLGİSİ İNCELEMESİ).....30-48

2.3.DİL VE ANLATIM DEĞERLENDİRMESİ.....49-53

SONUÇ54

KAYNAKÇA55-58

EKLER

İNTİHAL RAPORU59

ETİK KURUL RAPORU60

GİRİŞ

Anlatımbilim veya biçembilim (stylistics) literatürde, ‘dil’in ya da bireyin anlatım olanaklarını dilbilim ilkeleri doğrultusunda inceleyen bilim dalı’ (Vardar, 2002’den aktaran Gündoğdu, 2012:40-50); ‘dildeki ayırıcı özelliklerin analizi ve söz konusu özelliklerin amacının ve etkisinin betimlenmesi (Verdonk, 2001’den aktaran Gündoğdu, 2012:40-50) olarak tanımlanmaktadır. Anlatımbilim veya biçembilim yerine üslupbilim ve deyişbilimgibi farklı kullanımlarda bulunmaktadır. Anlatımbilimin amacı, yazılı ve sözlü metinlerin parçalarını, yapılarını veya söz konusu parçaların, yapıların tiplerini bütünsel ve sistematik olarak incelemektir. Bu bağlamda anlatımbilimsel analiz, bir metnin bütün parçalarının, yapılarının dilbilgisi ve dilbilimsel olarak amaca uygun olarak incelenme sürecini oluşturmaktadır (Malmkjaer, 2002’den aktaran Gündoğdu, 2012: 40-50).

Modern roman, 20. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmış ve biçimsel niteliklerin öne çıktığı sonraki roman türlerine göre geçerliliğini sürdürmüştür. Adalet Ağaoğlu, Türk edebiyatında tarz arayışına giren, eserini düşünsel bir malzeme olmanın ötesinde bir sanat eseri olarak ortaya koymayı amaç edinen yazarlardandır. Romanlarının içerikleri ile kullanılan teknikler bir arada düşünüldüğünde Ağaoğlu’nun bir konuyu anlatmanın ötesinde, belli bir dramatik atmosferi yaratmaya çalıştığı, okuyucuya bir deneyim sunmak istediği görülmektedir. Bu da, her eserinde farklı tekniklere başvurmasını zorunlu kılmaktadır: Adalet Ağaoğlu’nun yazarlık kimliğini belirleyen ve Türk edebiyatında özgün bir yer edinmesini sağlayan özelliklerinden biri çoğulluktur. Tüm romanlarına hâkim olan başka bir ortaklık da bireyi, bir tek anın içinden, tüm yaşama ve kendisini çevreleyen topluma bakışını yansıtmayı seçmesidir (Akkıyal, 2005:1).

Yazarlığa tiyatro eleştirileri ve şiirler yazarak başlayan Adalet Ağaoğlu, 1946-1947 yıllarında Ulus gazetesinde tiyatro eleştirileri yazmış; ilk şiiri, Ekim 1948 tarihli Kaynak dergisinde yayımlanmıştır. Daha sonra oyun yazarlığına başlayan Adalet Ağaoğlu’nun Sevim Uzgören ile yazdıkları *Bir Piyas Yazalım* adlı oyun 1953’te Ankara’da sahnelenmiştir. *Evcilik Oyunu* adlı oyun, yazarın kadın-erkek ilişkisine geniş açıdan baktığı ilk oyunlarından biridir. Bu oyununda, yaşamdaki olumsuzlukların anlatımını cinsellik ve kadın-erkek ilişkisi temelinde ele alırken göndermeler de yapmaktadır. Adalet Ağaoğlu’nun oyunlarında, toplumun sorunlarına, güncel gelişmelere duyarlı bir yaklaşım gözlenmektedir. Özellikle psikolojik baskı ve toplumsal kurumların baskısı altında kalan insanların yaşadıkları aldatici değerlere

boyun eğmek zorunda kalışlarını aile-birey ilişkisi içinde yalın bir dille ortaya koymaktadır. Korku, lm, barış, kadın-erkek ilişkisi, özveri, aşk, yaşlılık, gençlik, başkaldırı, özgürlük vb. evrensel temalar, yazarın güncel kaygılarıyla, dünyaya bakışıyla ve toplumsal gelişmelerle içiçe ele alınmaktadır.

1970'lerden itibaren roman ve hikaye yazarlığına yönelen ve bu alanda kendine önemli bir yer edinmiş olan Adalet Ağaoğlu'nun ilk romanı *lmeye Yatmak*, ilk hikaye kitabı ise *Yüksek Gerilim*'dir. Romanlarında genellikle aydınların sorunlarını ve ilişkilerini ele alan yazarın hikayelerinde daha çok konu çeşitliliği vardır. *lmeye Yatmak*, Cumhuriyet döneminin egemen ideolojisinin, kentsoylu toplumsal kesimler üzerindeki etkilerinin ve tutarsızlıklarının işlendiği toplumbilim içerikli bir romandır. Yazar daha sonra *lmeye Yatmak*, *Bir Düğün Gecesi* ve *Hayır* adlı romanlarını "Dar Zamanlar" lemesi olarak tanımlamıştır. Yazar, özellikle incelenen bu romanlarında sevgisizlikleri, yıkılışları, kuşkuları, kaçışları, kendinden ve toplumdan hoşnutsuzlukları anlatmaktadır. Ayrıca toplumsal eleştiri yaparak, birey değişimleri ve sıkıntılarını eleştirel bir tavırla bireylerin siyasal inançları ile seçmiş oldukları yaşam biçimleri arasındaki çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır.

1. BÖLÜM

1. ADALET AĞAOĞLU'NUN TÜRK ROMANCILIĞINDAKİ YERİ

1.1. ADALET AĞAOĞLU'NUN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en önemli romancılarından biri olan Adalet Ağaoğlu, 13 Ekim 1929'da doğmuş ve Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'nde tamamlamıştır. 1950'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiş ve açılan bir sınavla Ankara Radyosu'na girmiştir. 1951-1971 yılları arasında TRT'de çeşitli görevlerde bulunmuş fakat TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan, kurumun özerkliğine el konulması sonucu istifa etmiştir. Yazmaya 1946 yılında Ulus gazetesinde yayınlanan tiyatro eleştirileriyle başlamıştır. İlk şiiri *Gölgeler*'i Kaynak dergisinde yayımladıktan sonra oyun yazarlığına yönelmiştir. Sevim Uzgörenle birlikte yazdıkları *Bir Piyas Yazalım* adlı oyun, 1953'te Ankara'da sahnelenmiştir. Yaşadığı çevreden edindiği gözlemler üzerine kurduğu *Evcilik Oyunu* ise yazarın kadın-erkek ilişkisine geniş açıdan baktığı ilk oyunlarından biridir. Bu oyununda yaşamdaki olumsuzlukların anlatımı cinsellik ve kadın-erkek ilişkisi temelinde ele alırken aynı zamanda yaşamın bütün alanlarına da göndermeler yapar. Adalet Ağaoğlu'nun oyunlarında, toplum sorunlarına, güncel gelişmelere duyarlı bir yazarın yaklaşımı gözlenmektedir. Özellikle psikolojik ve toplumsal baskı altında kalan insanların yaşadıklarına boyun eğmek zorunda kalışlarını aile-birey ilişkisi içinde sade bir dille ortaya koyar (Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi, Adalet Ağaoğlu, t.y).

Tombala adlı oyunu, bir çiftin yaşlılık dönemlerini düşünsel birikimden uzak, sadece küçük zeka oyunları ile sınırlayan toplumsal yaşama yönetilmiş bir eleştiridir. Bu oyun önce Türk Dili dergisinin Haziran 1967 sayısında yayımlanmış ve 1969 yılında sahnelenmiştir. *Çatıdaki Çatlak*, orta sınıfın alışkanlıklarını, değer yargılarını ekonomik ve toplumsal gelişmeler karşısında giderek yitiren, fakat bunun farkında olmayan ya da farkına vardıklarında geçmişi ve bugünüyle hesaplaşmaktan korkan insanları anlatır. *Sınırlarda* oyunu, *Çatıdaki Çatlak* ile birlikte 1969'da basılmıştır. Bu

oyun, her biri kendi içinde bütünlüğe sahip üç perdeden oluşmaktadır. Barış temasına düşle gerçek, istenenle ele geçen ikilemleriyle bakan oyun, birbirlerine bir türlü ulaşamayan insanları anlatır. *Üç Oyun* adıyla 1973'te basılan kitabının ilk oyunu olan *Bir Kahramanın Ölümü* oyununda, toplumsal olayların kahramanlaştırdığı kişinin insan yanını ortaya koymaya çalışır ve iki erkeğin konuşmalarına dayalı bir iç hesaplaşmayı anlatır. Bu kitapta yer alan *Çıkış* adlı ikinci oyunda yazar, düşsel bir odada baba-kız ilişkisinden yola çıkarak, ev-dış dünya ikilemini simgesel ve soyut bir düzlemde ele alır. Kitabın üçüncü oyunu *Kozalar* ise, Adalet Ağaoğlu'nun ev kadınlarının yaşamına çok yönlü baktığı bir kısa oyundur (Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi. Adalet Ağaoğlu, t.y).

Kendini Yazan Şarkı adlı oyunu 1976'da İstanbul Şehir Tiyatrolarında oynanmış ve 1977'de *Evcilik Oyunu ile birlikte* basılmıştır. Oyunda, yeni bir dünya kurma ülküsündeki gençlerin düşünceleriyle gerçekler arasındaki ayırım, yaşam-ölüm çizgisinde yaşadıkları korku, özlem, sevgi, dayanışma ve geleceğe umutla bakışları anlatılmaktadır. Ağaoğlu ayrıca radyo oyunları da yazmış ve bu oyunlardan biri olan *Yaşamak*, 1955-56'da Fransız ve Alman radyolarında da seslendirilmiştir. *Çok Uzak Fazla Yakın* adlı oyunda iki kız kardeşin birbirlerinin geçmişleriyle hesaplaşmaları ışığında ülkenin ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerine bağlı olarak sağa sola savrulan kentsoyluluğa has değerler tartışılır. Yayımlanan son iki oyundan biri *Duvar Öyküsü*, diğeri *Şiir* ve *Sinek* adlarını taşır. Son üç oyun dışındaki oyunları *Oyunlar I-II* (1982), bütün oyunları ise *Toplu Oyunlar* (1996) adlarıyla yayımlanmıştır (Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi. Adalet Ağaoğlu, t.y).

İlk romanını yayınladığı 1973 yılına kadar sadece tiyatro yazarlığıyla ilgilendikten sonra çalışmalarını öykü ve roman türlerinde yoğunlaştırmıştır. Eserlerinde toplumun çalkantılı dönemlerini ve bu dönemlerin bireyler üzerindeki etkilerini irdelemesinin yanı sıra ayrıntıları değerlendirdiği, geriye dönüşler, iç monologlar gibi değişik tekniklerden başarıyla yararlanması dikkat çekmektedir. Doğa, toplum, zaman ilişkilerinin insanın iç dünyasındaki yansımalarını düşünce üretebilecek boyutlarda incelemiş ve kendine özgü anlatım biçimleri geliştirmiştir. İlk romanı *Ölmeye Yatmak* olan Adalet Ağaoğlu, bilinç akışı ve iç monoloğun ilk ustasıdır. *Bir Düşün Gecesi* adlı romanı Türk edebiyatında ilk kez bağımsız iç konuşma tekniğini denendiği ilk eserdir. *Ruh Üşümesi* ve *Bir Düşün Gecesi* romanları 12 Mart'ı ele alan dönemsel romanlardır. Siyasi çözümlmeden çok, siyasi

atmosferin bireyin üzerindeki etkisi esas alınmıştır. Adalet Ağaoğlu'nun Türk edebiyatında oldukça meşhur olan *Dar Zamanlar* adlı üçlemesi, *Ölmeye Yatmak*, *Bir Düşün Gecesi* ve *Hayır* romanlarından oluşmaktadır. *Fikrimin İnce Gülü* romanı, ülkedeki olumsuz ekonomik koşulların Avrupa'ya savurduğu Anadolu insanını, temel değerlerine, direnme gücüne ve altı yüzyıllık imparatorluktan kalan niteliklerine nasıl yabancılaştırıp değiştirdiğini sergiler (Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi. Adalet Ağaoğlu, t.y).

Adalet Ağaoğlu, daha sonraki romanlarında da siyasal roman örnekleri vermekle birlikte, bilinç akışı yöntemini kullanmıştır. *Üç Beş Kişi* adlı romanında yazarın bu özelliği belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Yazar, bu romanında da nesnel gerçekliği arka planda tutarak bireylerin değişimini aktarmaya çalışır. 1985'te yayımlanan *Göç Temizliği* anı romanından sonra gelen *Ruh Üşümesi*, ana teması erotizm olan bir romandır. Çağdaş Türk romanında bir zaman ustası olarak değerlendirilen Ağaoğlu'nun yedi bölümden oluşan *Romantik Bir Viyana Yazı* adlı eseri, yazarın kurgusu ve anlatım tekniğinin yanı sıra dili ve üslubu bakımından da özellikle incelenmeye değer bir çalışma olarak gösterilmiştir. Çağdaş Türk romanında bir zaman ustası olarak değerlendirilen Ağaoğlu, en küçük zaman birimi olarak, anı değil geçmişle bugünün kesişme noktalarını ele almaktadır (Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi. Adalet Ağaoğlu, t.y).

Modern romanın en karakteristik özelliklerinden biri, zaman kavramını roman kurgusunun en belirleyici ögesi haline getirmesidir. Zamanın göreceliğinin ve insan bilincinin algıladığı zamanın nesnel zamandaki gibi kronolojik sırayı izlemediğinin keşfiyle birlikte, modern yaşamın karmaşası içinde varoluşunu sorgulayan bireyin içdünyasını anlatmak isteyen roman yazarları, zaman kurgusunda önemli birtakım yenilikler yapmışlardır (Apaydın, 2006:18). Adalet Ağaoğlu'nun romancılığında da bu gibi ayırt edici yönler bulunmaktadır. Tek anlatıcıya son vermek; anların anlatıcısı olmak; yer, zaman öğelerini değişik şekillerde kullanmak onun vazgeçilmezlerinden olmuştur. Adalet Ağaoğlu'na göre eserlerde çoğul anlatıcı kullanmak ve anlatılan ana uyum sağlamak, var olan yer ve zamanı değiştirmek veya değişik tekniklerle farklı kılmak gerekmektedir. Aydın kimliği, aydın bunalımı, aydın sorumluluğu, benimsenmemiş modernizm, slogancılık esasına dayanan düşünce içerikli yapılar, sosyal ve siyasal alanda yaşanan tüm değişim süreçleri, kadın erkek ilişkileri, kadın

kimliği, toplumsal baskı unsurları ve cinsel konular romanlarında ele aldığı ana başlıklardır.

1.2. DAR ZAMANLAR I ROMANI HAKKINDA

Yazarın 1973 yılında yayınlanan *Ölmeye Yatmak* romanı, Cumhuriyet dönemi aydınları tarafından yaşamak zorunda bırakıldığı hayat altında ezilen ve kendi dünyasıyla dış dünya arasındaki sorgulayıcı hesaplaşmadan dolayı bir otel odasında intihar etmeyi düşünen Aysel karakteri üzerinden anlatılmaktadır. Aysel, hayatı boyunca varlık mücadelesi vermiş; fakat bir türlü kendi iç benliğine bürünememiş bir karakteri oluşturmaktadır. O dönemlerde Aysel'in ailesi, arkadaşları, siyasal yapı aktarılmakta ve iç hesaplaşmalar sonucu eleştirel yaklaşımla kişilerin ve toplumun geldiği durum ortaya konmaktadır. Fakat romanın sonunda yaşananlardan dolayı mutlu olmayarak kendisini dış dünyadan soyutlayan ve içine kapanarak adeta kendini ölüme zorlayan Aysel'in çocuğu için intihardan vazgeçişini anlatılmıştır. Çok geniş bir dönemi Aysel üzerinden anlatmak isteyen yazar, Aysel'in ruh durumu dışında psikolojik, toplumsal ve siyasal olayları Aysel'in yaşam değışikliği üzerinden belgeler nitelikte ortaya koymaktadır.

Roman, hacimli on üç ana bölüm ve bu bölümlere yerleştirilmiş başlıklı yirmi üç ara bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm şimdiki zaman; ikinci ise geçmiş zaman üzerine kurulmuştur. Ana bölümlerde okuyucu, romanın baş kahramanı ve sosyoloji doçenti Aysel Dereli'nin bir otel odasına gelerek ölmeye yatmasıyla birlikte başlayan hesaplaşma sürecini izler.

Bir üniversitede öğretim üyesi olan Aysel, özgürleşme adına birkaç ay önce öğrencisi Engin'le yasak bir ilişkiye girer. Aysel, özgür bir kadın olduğunu ispat etmek için böyle bir ilişkiye girer fakat bu ilişki, onu aynı zamanda içinden çıkılmaz birtakım çatışmaların da içine sürükler. Zamanla daha da yoğunluk kazanan bu çatışmalar, onu kaçınılmaz sona götürür ve 1968 Nisan'ında sabah erken saatlerde karışık bir zihinle evden çıkarak bir otele gelir. Bir oda kiralar ve bu odada çırılçıplak soyunarak ölmeye yatar. Bu yatışla birlikte Aysel, kendi kimliğini bütünleyen tüm tarihiyle amansız bir mücadeleye girerek hesaplaşmaya başlar. Bir saat yirmi yedi dakika süren bu hesaplaşma sonunda ise, özgür bireybilinci ve kararlılığıyla ölmeye yattığı yataktan kalkar; yıkanır; giyinir ve tekrar dış dünyaya döner.

Romanın yaklaşık dörtte birlik kısmını oluşturan bu bölümlerde klasik metinlerde görülen tarzda izlenebilir veya hareket üzerine kurulu belli bir olay yoktur.

Bunun aksine burada aydın bir kadının, Aysel'in hesaplaşmaları söz konusudur. Yazar, ilk andan son ana kadar bu hesaplaşmaları ve birkaç ay öncesine ait yaşantıları aktararak merak ögesini ön plana çıkarır. Böylece okuyucunun roman boyunca Aysel'in durumunun ne olacağını merak etmesini ve son ana kadar romanı sürükleyici olmasını sağlar.

Geçmiş zaman üzerine kurulu kısımda esas olarak Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlardaki gelişmeleri ve çarpıklıkları anlatılır. İkinci kısımda ise, bu süreçten geçen eski ve yeni kuşaklara yönelir. Böylece bir tarafta eski kuşağın yeni rejim karşısındaki bocalamaları ve çelişkilerini öte tarafta ise Cumhuriyetin ilk yıllarında dünyaya gelen yeni kuşağın aile, çevre ve özellikle eğitim sürecinde yaşadıklarını sunar.

Kısacası, bu roman esas olarak iki ayrı düzlem üzerine kurulmuştur. Bunların ilkinde yoğun olarak bir sürecin görüntüsü ile bu süreç içerisindeki bireylerin ve özellikle yetiştirilmekte olan bireylerin aile çevre ve okul üçgenindeki yaşantıları sergilenmiştir. Buna karşılık ikinci düzlemde ise bu süreçten geçerek yetişen aydın bir Türk kadınının içine düştüğü çıkmazlar ve bunlardan kurtulma çabaları sunulmuştur. Söz konusu düzlemlerin anlatımında da vurgulandığı gibi yazar burada sürükleyici büyük olaylardan ziyade küçük olay parçalarına yer vermektedir.

1.3.DAR ZAMANLAR II ROMANI HAKKINDA

1979 yılında yayınlanan *Bir Düşün Gecesi* adlı romanı ise Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü ve 1980'de Orhan Kemal Roman Armağanı almıştır. Roman, "Ölmeyeceksek içelim bari..." sözüyle başlamakta ve 12 Mart dönemindeki toplumsal ve siyasi güvensizlikleri farklı tiplerle ve çeşitli kesimlerden bireylerle ortaya koymaktadır. Roman, Ayşen ile Ercan'ın düşünüsüyle başlayarak pasta kesiminden sonraki düşün dansı sırasında Ömer ve Tezel'in düşününden kaçmasıyla sona ermektedir. Dar zamanlar üçlemesinden biri olan *Bir Düşün Gecesi* romanı, aslında İstanbul'da yalnız yaşamak zorunda kalan Tezel'in hikayesinden oluşmakta, kişilerin geçmiş yaşantıları ve Anadolu Kulübü'ndeki bu düşününde yaşananlarla ilerlemektedir. Tezel, etrafındaki yaşayış tarzlarının farklı olduğunu düşünerek yaşadığı ihanetlerden dolayı içkiye sığınmaktadır. Düşün gecesinde Tezel ve Ömer sürekli içerek Aysel'i aramaktadırlar. Düşündeki misafirler üzerinden o dönemdeki siyasi ve sosyal durum aktarılmaya çalışılmıştır. Romanda bulunan kişilerin hikayeleri birbirinden bağımsızdır ve yazar bu romanda gerçek olmayan yaşamları ortaya koymaktadır.

Eleştirmen Fethi Naci'nin deyişiiyle *“Toplumsal çözümlüün ağır bastığı bu dönemde, yalnız bireylerin kendileri gibi yalnız bireylere bel bağlamalarının romanı”* olan bu roman, söz konusu bireylerin, başta sevgisizlik olmak üzere, memnuniyetsizlik, doyumsuzluk, kuşku ve kaçış gibi bir çok psikolojik bunalışların son olarak yıkıma eklenmesiyle sonuçlanır.12 Mart 1970 “askeri müdahale” döneminin olayları içinde yer alan burjuva ve özellikle küçük burjuva bireylerin yaşadığı değişimi ve söz konusu değişim eşliğindeki bunalımla yansıtmaya çalışılır. Roman, başta söz konusu kesim olmak üzere, konu ettiği bireylerin siyasi inançları ile yaşam biçimleri arasındaki çelişkiyi çarpıcı bir gözlem ve gerek dil, gerekse kurguda ulaşılan son derece başarılı bir üslupla sergiler. Bir düşün töreni ile başlayan ve düşünün bitişiiyle sona eren roman zamanı törenle sınırlıdır. Fakat okuyucuya zamanın sınırlı oluşu hissettirilmemekte ve olaylar bütünlük içerisinde yansıtılmaktadır.

2. BÖLÜM

2.DİL VE ANLATIM İNCELEMELERİ

2.1. DİL İNCELEMELERİ

Biçimbilim olarak da adlandırılan morfoloji, sözcüklerin tanımlanması ve anlamlarının çözümlenmesiyle ilgili olan çalışmalarda kullanılmaktadır. Sadece sözcüklerin kökenlerini değil, dili bir bütün olarak ele alarak diğer sözcüklerle olan ilişkilerini de inceler. Çalışmanın bu bölümünde romanlarda geçen sözcük türleri incelenmiş ve tespit edilen yönleriyle ele alınmıştır.

Romanlarda morfolojik inceleme yapılırken anlatıbilime de destek olması amacıyla sözcük grupları ve kalıplaşmış anlatımların ön plana çıktığı görülmektedir. Ağaoğlu'nun eserlerinde çok sayıda ikileme, deyim, atasözü, pekiştirmeli anlatımlar, sayı öbekleri, unvan grupları, renk adlarıyla oluşturulmuş sözler ve benzetme ifadeleri bulunmaktadır.

İKİLEMELER

İkileme, anlatımı güçlendirmek, anlamı pekiştirmek için, aynı sözcüğün tekrarlanması veya eş, zıt anlamlı iki sözcüğün bir arada kullanılması yoluyla elde edilen kelime grubudur (Çoraklı, 2001: 53). Sözcüklerin grup içindeki işlevleri, şekilleri, vurguları eşittir. İkilemelerin başlıca işlevleri devamlılık, kuvvetlendirme, çokluk, ortalama, beraberlik ifadesi vermektir. Özellikle isimler, sıfatlar, zarflar, zarf-fiiller tekrarlanmaya elverişli sözcük çeşitleridir. Bazen yapsa yapsa, olsa olsa, istese istese gibi fiil tekrarları da kullanılabilir (Özkan, vd.2001:564-565).

İncelenen romanlarda tespit edilen ikilemeler yapılarına göre şu şekildedir:

-Aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşturulanlar:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...uzun uzun...”(s.4), “...yavaş yavaş...”(s.14), “...geri geri...”(s.17), “...sıra sıra...”(s.31), “...gizli gizli...”(s.43), “...yer yer...”(s.56), “...salkım salkım...”(s.61), “...teker teker...”(s.69), “...çizik çizik...”(s.83), “...büyük büyük...”(s.92), “...akın akın...”(s.107), “...adım adım...”(s.112), “...pırıl pırıl...”(s.122), “...sık sık...”(s.132), “...uslu uslu...”(s.144), “...boğum boğum...”(s.152), “...yeni yeni...”(s.159), “...açık açık...”(s.167), “...kara kara...”(s.175), “...ürkek ürkek...”(s.192), “...çakmak çakmak...”(s.196), “...bol bol...”(s.211), “...çatır çatır...”(s.238), “...kirli kirli...”(s.245), “...renk renk...”(s.251), “...boy boy...”(s.314), “...çeşit çeşit...”(s.348), “...yoğun yoğun...”(s.380), “...hızlı hızlı...”(s.400), “...yan yan...”(s.402), “...teker teker...”(s.413), “...hafif hafif...”(s.423), “...güzel güzel...”(s.428), “...için için...”(s.432), “...öfkeli öfkeli...”(s.450), “...sakin sakın...”(s.452), “...usul usul...”(s.463), “...hayran hayran...”(s.477), “...acele acele...”(s.482)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“...ayrı ayrı...”(s.12), “...püskürte püskürte...”(s.15), “...pırıl pırıl...”(s.33), “...usul usul...”(s.42), “...bol bol...”(s.60), “...sık sık...”(s.74), “...avuç avuç...”(s.84), “...gizli gizli...”(s.85), “...ciddi ciddi...”(s.99), “...boğum boğum...”(s.100), “...ters ters...”(s.107), “...köpüre köpüre...”(s.129), “...bozuk bozuk...”(s.134), “...adım adım...”(s.146), “...çakmak çakmak...”(s.158), “...tek tek...”(s.172), “...ağır ağır...”(s.182), “...kopuk kopuk...”(s.195), “...sepet sepet...”(s.221)

-Eş anlamlı sözcüklerle oluşturulanlar:**Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak**

“...fakir fukara...”(s.183), “...kırık dökük...”(s.186), “...evsiz barsız...”(s.212)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“...yatak döşek...” (s.40), “...uçsuz bucaksız...”(s.70),“...dünya alem...”(s.85),“...açık seçik...”(s.120), “...sessiz sedasız...”(s.143), “...tatsız tuzsuz...”(s.154)

-Yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulanlar:**Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak**

“...eşe dosta...”(s.63), “...anasız babasız...”(s.306), “...kayıtsız şartsız...”(s.332), “...enine boyuna...”(s.420), “...yıkık dökük...”(s.440), “...kızlı erkekli...”(s.478)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“...yersiz yurtsuz...”(s.37), “...yol yordam...”(s.92), “...para pul...”(s.120), “...yara bere...”(s.224)

-Zıt/Karşıtlı anlamlı sözcüklerle oluşturulanlar:**Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak**

“...iyi kötü...”(s.7), “...yakına uzağa...”(s.62), “...sağlı sollu...”(s.117), “...inişli çıkışlı...”(s.280), “...gece gündüz...”(s.314), “...altlı üstlü...” (s.424), “...ölüm dirim...”(s.470)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“...geceli gündüzlü...”(s.19), “...sağını solunu...”(s.65),“...inişsiz çıkışsız...”(s.65), “...uzak yakın...”(s.82), “...küçüklü büyüklü...”(s.112)

-Biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerle oluşturulanlar:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...tek tük...”(s.77), “...açık saçık...”(s.217), “...kaba saba...”(s.219), “...yarım yamalak...”(s.242), “...süslü püslü...”(s.287), “...eğri büğrü...”(s.309), “...ipsiz sapsız...”(s.319), “...eski püskü...”(s.395)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...tek tük...”(s.24), “...bölük pörçük...”(s.57), “...çoluk çocuk...”(s.85), “...ufak tefek...”(s.134), “...saçma sapan...”(s.207), “...huyunu suyunu...”(s.217)

-İkisi de anlamsız sözcüklerle oluşturulanlar:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...buram buram...”(s.124), “...paldır küldür...”(s.187), “...hık mık...”(s.223), “...tıngır mıngır...”(s.396)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...süklüm püklüm...”(s.106), “...mıncık mıncık...”(s.154), “...karman çorman...”(s.163), “...abuk sabuk...”(s.195), “...paldır küldür...”(s.200)

-Yansıma sözcüklerle oluşturulanlar:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...tıkr tıkr...”(s.6), “...mır mır...”(s.121), “...kıtır kıtır...”(s.149), “...gürül gürül...”(s.195), “...hık hık...”(s.266), “...gümbür gümbür...”(s.273), “...kıs kıs...”(s.289), “...mırıl mırıl...”(s.291), “...şarıl şarıl...”(s.371), “...bangır bangır...”(s.389), “...zonk zonk...”(s.418), “...tık tık...”(s.453), “...şapur şupur...”(s.472)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...kıs kıs...”(s.30), “...zırıl zırıl...”(s.90), “...harıl harıl...”(s.115), “...çın çın...”(s.143), “...fıs fıs...”(s.200)

-İkinci kelimenin başına “m” ünsüzü getirilerek oluşturulanlar:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...öksüre möksüre...”(s.114), “...dans mans...”(s.125), “...işe mişe...”(s.187), “...tıkrır mıkır...”(s.316), “...küçük müçük...”(s.320), “...şair mair...”(s.352)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...çocuk mocuk...”(s.39), “...yer mer...”(s.43), “...tatil matil...”(s.50), “...polis molis...”(s.73), “...köfte möfte...”(s.131), “...inci minci...”(s.174)

-Yapım ve çekim eki almış olanlar:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...basa basa...”(s.12), “...hıçkıra hıçkıra...”(s.16), “...göz göze...”(s.65), “...doya doya...”(s.74), “...üst üste...”(s.110), “...seve seve...”(s.267), “...öve öve...”(s.271), “...kıvrıla kıvrıla...”(s.409), “...göre göre...”(s.421), “...gerine gerine...”(s.430), “...yara yara...”(s.446), “...güle oynaya...”(s.450), “...salına salına...”(s.479)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...göz göze...”(s.40), “...art arda...”(s.48), “...kopa kopa...”(s.48), “...başbaşa...”(s.63), “...seve seve...”(s.72)

Romanlarda ikilemelerin kalıplaşma ve ses benzerliği özelliğinin var olması ve daha çok aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşturulan ikilemelerin kullanılması söz konusudur. İkilemelerin konuşma diline ait bir sözcük grubu olduğu, önses benzerliği, iç ses uyumu ve kafiye açılarından da ele alındığı görülmektedir. Böylece ikilemelerin kullanılmasıyla anlatım güçlendirilmekte, anlam pekişmekte ve kavramlarla olaylar zenginleştirilmektedir.

🚩 PEKİŞTİRMELİ ANLATIMLAR

Sözcüklerde pekiştirme, anlamı derinleştirmek için yapılmaktadır. Pekiştirme, sımsıcak, bambaşka, sapsarı, tertemiz, çırpıplak, büsbütün, gibi sözcüğün ilk hecesine “m, p, r, s” pekiştirme harflerinden birisi getirilerek yapılır. Bunun dışında yapayalnız, sapasağlam, çepeçevre, güpegündüz, düpedüz, tıpatıp gibi değişik yöntemlerle oluşturulan pekiştirmeli sözcükler de vardır.

Sıfatlarda pekiştirme ise anlatımı çekici hale getirmek, sıfatların anlamlarını güçlendirmek, kuvvetlendirmek amacıyla yapılan bir yöntemdir. Anlam bakımından güçlendirilmiş sıfatlara pekiştirilmiş sıfat denir. Sıfatlarda pekiştirme çeşitli yollarla yapılır ve pekiştirmeli sözcükler, cümle içinde farklı görevlerde kullanılabilir.

1-Sıfat olan kelimenin ilk sesli harfinden sonra “**m, p, r, s**” pekiştirme harflerinden birisi getirilir daha sonra sıfatın tamamı bu sesli harfin yanına tekrar yazılır böylelikle pekiştirme yapılmış olur.

***Bembeyaz** kağıt ***Tertemiz** oda ***Sapsarı** çiçek

Bu kuralın biraz dışına çıkan, pekiştirme esnasında “ses türemesi” meydana gelen sözcükler de vardır.

***Yapayalnız** adam ***Sapasağlam** duvar (a sesi türemiştir)

2-Niteleme sıfatı olan kelimenin iki defa arka arkaya yazılması ile yani **ikileme**(tekrarlama) yolu ile yapılan pekiştirme şeklidir.

***Küçük küçü**kevler ***Sıra sıra** dağlar

3-Tekrarlanan sıfatın arasına “**mi, mi, mu, mü**” soru edatı getirilerek de sıfatlarda pekiştirme yapılabilir.

***Güzel mi güzel** bir evi var. ***Uzak mı uzak** bir yolculuğa çıktık.

4-Yakın anlamlı sözcüklerin yan yana getirilmesi ile sıfatlarda pekiştirme yapılabilir.

***Yalan yanlış** bir hikaye anlattı. ***Doğru dürüst** kelimeler kullanmazdı.

Romanlarda anlatımı güçlendirmek açısından pek çok pekiştirmeden yararlanılmıştır. Bu pekiştirmeler şu şekildedir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...**çarçabuk**...”(s.1), “...**tastamam**...”(s.4), “...**dimdik**...”(s.10), “...**kapkara**...”(s.17),

“...**pesperişan**...”(s.19), “...**kıpkırmızı**...”(s.46), “...**apaçık**...”(s.57),

“...**büsbütün**...”(s.66), “...**çırılçıplak**...”(s.79), “...**yepyeni**...”(s.89),

“...**tertemiz**...”(s.137), “...**dümdüz**...”(s.140), “...**besbelli**...”(s.147),

“...**koskocaman**...”(s.168), “...**yapayalnız**...”(s.170), “...**mosmor**...”(s.175),

“...**basbayağı**...”(s.180), “...**bembeyaz**...”(s.212), “...**sapsarı**...”(s.231),
 “...**dipdiri**...”(s.239), “...**tamtakır**...”(s.255), “...**sımsıkı**...”(s.286),
 “...**pespembe**...”(s.312), “...**güpgüzel**...”(s.323), “...**taptaze**...”(s.341),
 “...**besbelli**...”(s.391), “...**koskoca**...”(s.403), “...**gepgeniş**...”(s.432),
 “...**kıskıvrak**...”(s.446), “...**dosdoğru**...”(s.454), “...**tortop**...”(s.478)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...**apaçık**...”(s.13), “...**büsbütün**...”(s.16), “...**çarçabuk**...”(s.18), “...**upuzun**...”(s.32)
 “...**dosdoğru**...” (s.49), “...**güpgüzel**...”(s.59), “...**dümdüz**...”(s.60),
 “...**dimdik**...”(s.74), “...**darmadağınık**...”(s.78), “...**mosmor**...”(s.88),
 “...**koskoca**...”(s.94), “...**karmakarışık**...”(s.115), “...**sapsarı**...”(s.167),
 “...**bembeyaz**...”(s.215), “...**dipdiri**...”(s.222), “...**çırılçıplak**...”(s.227)

Romanlarda pekiştirmeli anlatımlar sözcüklerin anlam derecelerini değişik yöntemlerle artırmak için cümle içinde farklı görevlerde kullanılmıştır. Daha çok sıfatlardan yararlanarak yapılan pekiştirmeler olayların okuyucu tarafından daha kolay anlaşılmasını ve anlamın zenginleşmesini sağlamıştır.

DEYİMLER

Deyim, belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.(Aksan, 2000: 35)

Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılarak ifadeyi zenginleştiren birden çok sözcükten oluşan deyim, en az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır. Eskiden, deyim sözcüğünün yerine tabir sözcüğü kullanılıyordu. Deyimlerin temel özelliği en az iki sözcükten kurulu olmasıdır.

Deyimlerde anlam kalıplaşması (aktarımı) olayı görülür. Deyimi oluşturan iki ya da daha çok sözcükten bazen biri, bazen birkaçı, bazen de tümü anlam kaymasına uğrar, bambaşka ya da temel anlama biraz yakın bir anlam kazanarak yeni bir eylemi, durumu, değerlendirmeyi, kişiyi, nesneyi belirtir.

Romanlarda geçen deyimlere aşağıdaki örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

telaşa düş- telaşlanmak

“Semiha, iğne iplik bulmak için korkunç bir **telaşa düştü.**” (s.4)

sırt çevir- bir şeyden veya bir kimseden desteğini, ilgisini kesmek

“Beceriksiz, yenik, ülküye **sırt çevirmiş** olacaktı.”(s.8)

aklı başından git- çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırarak

“Bütün kalabalığın beni gördüğünü anlayıverince **aklım başımdan gitti.**”(s.21)

kafa kafaya ver-iki veya birkaç kişinin bir kenara çekilip konuşması; dayanışmak

“**Kafa kafaya verip** ne dalga geçerler bu tür seçimlerimizle...”(s.29)

göğüs ger-güçlülere karşı durmak, dayanmak

“Dünyada her güçlüklere **göğüs germeliyiz.**”(s.40)

kafa tut-birine karşı diklenmek, boyun eğmemek

“Durumuna bakmaz, bana **kafa tutardı.**”(s.44)

yerin dibine geç-çok utanıp sıkılmak

“Hele anasının öğretmene, “herif” demesinden ötürü iyice **yerin dibine geçti.**”(s.67)

kılıç çek-saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak

“General ve subaylar **kılıçlarını çekmiş...**”(s.75)

patlak ver-gizli kalması istenen veya beklenmedik bir olayın ansızın ortaya çıkması

“Yine de en erken bu geceye dek hiçbir şey **patlak vermez.**”(s.82)

hasara uğra-zarar görmek, yıkılmak, harap olmak

“İngiliz Iron Duke gemisinin FlowLimanı’da **hasara uğradığını** öğrendim.”(s.96)

kulak çek-ceza olarak kulağını tutup bükerek çekmek, uyarmak için hafif bir ceza vermek

“Müdür beni çağırarak **kulağımı çekti.**”(s.101)

haddi hesabı yok-sayılamayacak kadar çok, sınırsız, ölçsüz

“Kışta kıyamette sokakta kalanların **haddi hesabı yokmuş.**”(s.114)

boyun eğ-isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak

“Ama ben bu durumlara **boyun eğmek** istemiyorum.”(s.130)

karşı dur-birine karşı direnmek, boyun eğmemek

“O içgüdüsel savunuyla ölüme büsbütün **karşı dur**ulacak.”(s.147)

burun kıvr-önem vermemek, küçümsemek, beğenmemek

“**Burnunu kıvr**ırdı.”(s.157)

bağrına bas-kucaklamak, biriyle ilgilenerek onu koruyup kayırmak, yetiştirmek

“Keman hocası, hemen onu **bağrına bastır**ır.”(s.164)

tepesi at-birdenbire öfkelenmek

“**Tepesi attı** artık.”(s.174)

hesap sor-sorguya çekmek, uygun olmayan bir davranışın niçin yapıldığının açıklanmasını istemek

“Bütün bunların **hesabı** bir gün **sor**ulacaktır.”(s.192)

gözüne gir-birinin güvenini ve beğenisini kazanmak

“Yeni hocalarımdın **gözüne girmeye** gayret ediyorum.”(s.203)

laf at-bir başkasına dokunacak şekilde sözler söylemek

“Sözde geçen Pazar günü bisikletli ve çekik gözlü biri, bir kadına **laf atmış.**”(s.210)

yüze gül-içinden gelmediği halde yapmacık olarak gülümser gibi yapmak

“**Yüzüme güldü.**”(s.231)

tat al-bir şeyden hoşlanmak, zevk almak

“Ilık su gövdeme değdikçe büyük **tat alıyordum.**”(s.243)

gözüne kestir-bir işi başarabileceğini kabul etmek, arzuladığı bir şeyi elde etmek için düzen kurmak

“Okullar açılınca **gözüne kestirdiği** en iyi, en çalışkan öğrencinin yanına yerleşiyor.”(s.263)

kafa kafaya ver-dayanışmak

“Bu değil mi **kafa kafaya verip** dükkan köşesinde olsun, burada olsun fiskoslaştığımız?”(s.276)

burnunu sok-kendini ilgilendirmeyen işlere karışmak

“**Burnunu sokmasın** artık her şeye.”(s.290)

hasır altı et- bir işi unutturmaya çalışmak ya da bir yazıyı alıkoyarak engellemek

“Kimseninki **hasır altı edilmiyor.**”(s.313)

aklını başına topla-düşünmeden yaptığı işleri bırakıp mantıklı bir yol tutmak, akıllıca hareketler yapmak

“**Aklını başına topla.**”(s.325)

yer yerinden oyna- çok büyük gürültü kopmak, bir olay ya da durumun toplumda büyük kargaşa ve tedirginlik yaratması

“**Yer yerinden oynasa,** kimimize yok yok.”(s.339)

bağrına taş bas-hiç sesini çıkarmadan her türlü acıya katlanmak

“Ne yapalım, bende kader böyleymiş der, **bağrına taş basar** olurum.”(s.352)

surat as-kaşlarını çatıp yüzüne sert bir ifade vermek

“Bütün bu heykeller, bütün bu yüce ve çıplak Türkler neden bu kadar **surat asıyorlar.**”(s.383)

göz at-derinlemesine incelemeden şöylece bir bakmak

“Bir **göz attı.**”(s.393)

aklı başından git-çok sevinç ya da korkudan ne yapacağını bilmemek, kendinden geçmek

“İşte o zaman **aklı başından gitmiş** Aysel’in.”(s.403)

kolaçan et-bir amaç ile bir yeri dolaşmak, belli etmeden gözden geçirmek

“Sağını solunu **kolaçan etmeye** çalışıyordu.”(s.406)

göğsü kabar-herhangi bir durumdan dolayı övünç duymak

“**Göğsü kabarıyor.**”(s.425)

yan gözle bak-belli etmeden göz ucuyla bakmak ya da düşmanlık beslemek

“Dolmuş şoförünün bize **yan gözle bakmasını** gerektirmeyecek bir düzende her şey.”(s.431)

göz kulak ol-bir şeyi gözetip korumak, onunla ilgilenmek

“Bir de ona **göz kulak olmak** gerekecek.”(s.449)

bir yol bul- çare bulmak, çözüm üretmek

“Orada sana dinletecek **bir yol bulurum.**”(s.475)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

ele geçir-yakalamak, sahip olmak

“Doğrusu Tezel’in bir garson **ele geçirmekte**, bir kadeh içki bulmakta bile ne denli beceriksiz olduğumu düşünmesini istemem.” (s.12)

el uzat- yardım etmek

“Salaklığı düştüğü yerden **el uzatıp** kaldıran.” (s.14)

kuşkuya düş- kuşkulananmak

“...kendimden **kuşkuya düşüyorum.**”(s.23)

el üstünde tut- bir kimseye çok saygı ve sevgi göstermek

“...o günler **el üstünde tutuluyorum** ya...”(s.25)

ter dök-bir iş yapmak için zahmet çekmek

“Neden işçi kardeşlerinin yanında **ter dök**müyorlar?”(s.37)

dört dön- telaşla çare aramak, sağa sola koşmak

“Kızılay’larda **dört dön**üp durdum ya...”(s.38)

sözü uzat-gereğinden çok konuşmak

“Oğlan **sözü uzat**maya hevesli.”(s.48)

gözden geçir-Bir şeyin niteliğini anlamak için her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek

“Bütün Doğu-Batı Uygarlığını, bir bir **gözden geçireyim.**”(s.55)

gözü tut-güvenmek, beğenmek

“Ahlakımı **gözü tut**madı.”(s.69)

umudunu kes-artık olacağını beklememek

“O binlerce yıl öncesinden **umudunu** hala **kes**miş değil.”(s.76)

kafa patlat-bir konu üzerinde pek çok düşünmek

“Böyle, sekiz on kalemde toplanmış ses tonlarıyla adamın **kafasını patlatır** dururlar.”(s.79)

başını dik tut-onurunu korumak

“Perukalı **başını dik tut**maya çalışarak.”(s.83)

yüreği kan ağla-derinden acı duymak, çok üzülme

“Ananın **yüreği kan ağ**lıyor şimdi.”(s.85)

dört dön-istediğini elde etmek için birinin yanından ayrılmayıp gönlünü etmeye çalışmak

“Herkesler **dört dön**üyor etrafında.”(s.93)

kötüye kullan-birinin iyi davranışından istenilmeyen yolda yararlanmak

“Sevecenliğimi **kötüye kullanmaya** başladı işte.”(s.100)

kulak as-önem vermek, dinlemek

“Sen o kavgaya gürültüye pek **kulak asma** oğlum.”(s.115)

el aç-dilenmek, başkasının yardımını isteyecek durumda olmak

“Kimseye **el açmamak** için işte...”(s.125)

yüreği ağzına gel-birdenbire çok korkmak, aşırı korku veya sevinçten fazlasıyla heyecanlanmak

“Benim de **yüreğim ağzıma geldi** işte.”(s.136)

göbek at- karnını hareket ettirerek oynamak, çok sevinmek

“Ayşen’le Ercan’ın şerefine sizinle bir de karşılıklı **göbek atacağım**.”(s.144)

boğazına dizil-üzüntü, kaygı vb. sebeplerle isteksiz yemek, iştahı kesilmek

“Lokmalar **boğazına dizilmiştir**.”(s.147)

el sık-selamlaşmak için birinin elini tutmak

“...iki paşanın **ellerini sıkmam** ya da öpmem için...”(s.159)

elinden tut-yardım etmek, kayırmak

“Beni **elimden tutabilirdin**.”(s.160)

kapı dışı et- kovmak, dışarı atmak

“Planlamadan bir kez daha **kapı dışarı edilmem** için gerekli fermanı ellerimle hazırlamaktayım.” (s.168)

yan çiz-bir işten kaçmak

“Ama iş somut eyleme geldi mi, **yan çizerler**.”(s.187)

ağzının suyu ak-çok beğenip istemek, imrenmek

“**Ağzının suyu akıyor** nerdeyse...”(s.189)

kök sal- iyice tutunmak, sağlamlaşmak, yayılmak, köklenmek, bir yere iyice yerleşmek

“...usul ama derinlere **kök sal**arak Ömer abinin alışını...”(s.193)

yorgun düş-çok yorulmak, bitkin duruma gelmek

“Bundan ötürü de büsbütün **yorgun düş**erek...”(s.198)

ağızdan çıkan kulağı duy-sözleri tartmadan söylemek

“Artık senin de **ağızdan çıkan kulağın duymaz** oldu.”(s.200)

iç çek-üzüntüyle derinden soluk almak

“İki kez **iç çekiyor.**”(s.208)

el et-bir kimseye el işaretiyle çağırmak, uzaktan el sallamak

“Bir eliyle de durmadan Ertürk’le oğlu Yılmaz’a **el ediyor.**”(s.211)

feda et-kıymak, gözden çıkarmak

“Bu en önemli anı **feda edebilmesi** için daha önemli anlar peşinde olması gerek.”(s.216)

zıvanadan çık- çok sinirlenmek, öfkelenmek, aklını yitirmek, çılgın gibi davranmak,denetlenmez duruma gelmek

“Gülmesene, gülmesene!” diye üstüme çullanıp iyice **zıvanadan çıkınca...**” (s.220)

✚ ATASÖZLERİ

Atasözü geçmişten günümüze gelen, uzun deneyimlerden yararlanarak kısa ve özlü öğütler veren, toplum tarafından benimsenerek ortak olarak kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Türkçede "sav" ve "irsal-i mesel, darb-ı mesel" olarak da adlandırılmaktadır.

Atasözleri bir toplumun duygu, düşünce, inanç ve kültür yapısını yansıtır. Kim tarafından ne zaman söylendiği bilinmediğinden anonimdirler. Bu sözler topluma ait olan, toplum tarafından benimsenen ve yüzyıllarca düşünce ve mantık isteminden geçerek günümüze ulaşan kısa ve özlü sözlerdir.

Romanlarda atasözleri deyimlere nazaran daha az kullanılmaktadır. Kullanılan atasözlerine şu örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

mal canın yongası-İnsan malına gelen zarardan, canına gelmiş gibi acı duyar

“Hem **mal canın yongası** olduğu için...”(s.29)

Yolcu yolunda gerek- Vakit geçirmeden yola devam edilmeli

“**Yolcu yolunda gerek.**”(s.158)

Alışmış kudurmuştan beterdir-Kişi alıştığı, devamlı yaptığı işten bir türlü vazgeçmek istemez, sürekli yaptığı işi tutku haline getiren kişiler bunu devamlı yapmak ister.

“**Alışmış kudurmuştan beterdir.**”(s.187)

İt ürür, kervan ürür.- Gerçekleşmesi doğal olan işler engellenemez

“**İt ürür, kervan yürür.**”(s.439)

İt derisinden post olmaz. -Aşağılık kimse veya bir şey, yüce ve temiz bir amaca hizmet edemez.

“**İt derisinden post olmaz.**”(s.439)

İş amana binince kavga uzamaz.- Kavga edenlerden biri aman dilerse çekişme sona erer.

“**İş amana binince kavga uzamaz.**”(s.440)

Isıramadığın eli öp başına koy.- Düşmanını yenemiyorsan ona hoş görünmeye çalışarak kötülüğünden kendini koru.

“**Isıramadığın eli öp başına koy.**”(s.441)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

Et tırnaktan ayrıl-Yakın akrabalar arasındaki bağ kolay kolay kopmaz

“**Et tırnaktan ayrılır mı?**”(s.100)

Sinek küçük lakin mide bulandırır.-Önemsiz, küçük gibi görünen bir şey kötü ve olumsuz bir izlenim yaratır.

“**Sinek küçük lakin mide bulandırır** değil mi abisi.”(s.207)

Romanlarda kullanılan atasözleri, insanların deneyimlerinden, bilgeliğinden ve benzetme gücünden kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelik sözlerdir. Her ulusun kendi deneyimleriyle, bilgeliğiyle oluşturduğu atasözleri, bir dil birliğinin dünya görüşünü, yaşayış biçimini yansıttığı gibi o toplumun kültür tarihiyle ilgili önemli ipuçları da verir (Aksan, 2000: 38).

SAYILAR

Türkçenin temel söz varlıklarının bir diğer unsuru da sayılardır. Sayı adları, dillerin zenginliği açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü sayı adları, diller arası akrabalık için aranan önemli etmenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Senasoy, 2016'dan aktaran Bayazıt, 2018: 31).

İncelenen bu romanlarda genellikle sayma, ölçme, tartma vb. sayılardan çokça yararlanılmıştır. Romanlarda geçen sayılarla ilgili kavramlara aşağıdaki örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“**Üç dört** satırlık bir notla...”(s.2)

“**Sekizle on dört** yaş arasında **otuz** kadar çocuk.”(s.13)

“**Sekiz, dokuz**, belki de **on**.”(s.27)

“Atatürk Türkiye’si **yüz milyonluk**...”(s.39)

“Kızımı **sekiz** aylık ölü doğurduğumda...”(s.52)

“O **beş bin** lirayla gençleşmek istemiş olmalıyım.”(s.82)

“Moskova’da tam **27** gün kalmış.”(s.98)

“**Dokuz** aldı.”(s.129)

“Fransa’da yeniden **yüz on altı** kişiyi kurşuna dizdirmişti.”(s.151)

“Almanya’da **on altı** ile **altmış beş** yaş arasındaki bütün erkeklerin...”(s.169)

“**Dört** sayı Kızılelma, **üç** sayı Bozkurt, **beş** sayı da Ergenekon.”(s.198)

“**Sekiz** kişi tam **üç** şişe de bira içmiştik.”(s.216)

“**Üç** ay kadar oluyor.”(s.238)

“Aylık şeker hakkı **dokuz yüz** grama çıkarılmıştı.”(s.272)

“O yıl toplam **dört bin sekiz yüz doksan sekiz** öğrenci kaydolmuştu.”(s.285)

“**Otuz** yıl geçse...”(s.303)

“Ahmet Bey **70** lira ödemedi.”(s.339)

“Amerikan uçakları tarafından tam **sekiz** saat aralıksız bombalanmış.”(s.366)

“Ali’ye **yüz on altı** kuruşa patlamıştır.”(s.388)

“...**oniki** yeşil yüzlü profesörün karşısında...”(s.416)

“Karamanın kilosu **220** kuruştan, kıvırcık **225** kuruştan, sığır **192** kuruştan satılacaktır.”(s.437)

“İlkokullardaki öğrenci sayımızın **1625452**’ye çıktığı bildirilmiştir.”(s.464)

“**Üç** yıl önceki seçimler ne kadar umut verici.”(s.476)

“Asansörle tam **on altı** kat indim.”(s.485)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“Ya da **üç beş** kadeh içki ile...”(s.11)

“**Yirmi** yıllık kayıvaldime...”(s.16)

“**Üç** ay önceki pantolonuma sığmıyorsam...”(s.23)

“**İki** zibidi sana böyle davrandılar.”(s.37)

“**Üç** tel sarı saçları bile.”(s.51)

“Elinde şemsiye yerine **bir demet** mum çiçek.”(s.76)

“**Beş on** lira vermeyeceksin belli.”(s.84)

“**Sekiz** gül taksa yakasına...”(s.100)

“Artık başlarını **yirmi dört** saat beklemem gerekmiyordu.”(s.117)

“Belki **bir** ay sonra tenekeler ve şişeler diplerine **iki** damla sızıntı bırakır.”(s.124)

“Bundan aşağı yukarı **dört** dakika sonra...”(s.146)

“Babanı yine, **iki** omuzla **üç** baş arasından seçiyorum.”(s.163)

“**Üç** yıl var.”(s.194)

“Tam **on sekiz** zeytin var.”(s.214)

“**Yirmi yıl** hiç birlikte yaşanmamış gibi...”(s.224)

RENK ADLARI

Renk, cisimlerden yansıyan çeşitli ısılardan göz ve sinirler aracılığıyla alınmış algıların beyin tarafından anlamlandırılması sonucunda oluşmuştur. Renklerin ifade ettiği anlamlar az veya çok insandan insana değişmekle birlikte, bu konuda kültür ve medeniyet ekseninde genel bir bakış açısı oluşmuştur. Bakış açılarının oluşumunda ırk, coğrafya, iklim şartları, yaşam tarzları, ekonomik şartlar, siyaset, düşünce ve inanç gibi pek çok faktörün etkisi vardır (Eren, 2008: 32).

Renklerin adlandırılmasında genel olarak bazı benzetmeler ve esinlenmeler rol oynar. Türkiye Türkçesindeki renk adları çoğunlukla doğadan esinlenme yoluyla ortaya çıkmıştır. Türkler, bitkilere, hayvanlara, gökyüzüne bakarak çeşitli renk adları üretmişlerdir (Gözaydın, 2003: 539).

Türkiye Türkçesinde renk adlarında yabancılaşma Arapça ve Farsça kelimelerle başlamıştır. Örneğin amber, beyaz, eflatun, esmer, kırmızı, kimyoni, safran, şarabi, zümrüt, zift gibi kelimeleri Arapçaya; abanoz, ateş, lacivert, siyah, erguvani, nohudi kelimelerini Farsçaya borçluyuz. Bej, bordo, füme, gri, krem, safir, siklamen, taba, mimoza, magnezyum, gibi renk adlarını ise Fransızcadan almaktayız. Bunu ilerleyen yıllarda gri füme, abanoz karası, abanoz siyahı; biftek kırmızısı, saks mavisi; katran

siyahı, sahtiyan siyahı gibi her iki unsuru dayabancı kelimedenden oluşmuş renk adlandırmaları izlemiştir.

İncelenen romanlarda geçen renk adlarına aşağıdaki örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...**kırmızı** kaplı bir not defteri...”(s.1)

“...**beyaz** gömlekler, **siyah** pantolonlar...”(s.23)

“...**beyaz** alçıdan süs heykelleri...”(s.56)

“...**kırmızı** ponponlu Fransız...”(s.76)

“...ince ve bağırır **yeşil**, bağırır **pembe** renkteki...”(s.107)

“Geriye **sarımtırak** kalınca bir deri kalmış.”(s.138)

“...**koyu yeşil** perdeleri ardına dek...”(s.146)

“...yakasına dikilen **mavi** renkli cam düğmeler...”(s.191)

“...**kırmızı-beyaz** kapaklı dergiler...”(s.198)

“Her taraf **bembeyaz**.”(s.212)

“**Koyu yeşil** perdeleri açmadım.”(s.237)

“**Sapsarı** saçlı, **sapsarı** kaşlı bir oğlan kımıldadı.”(s.266)

“Elimde **beyaz** eldivenler, başımda **beyaz** bir keten şapka.”(s.294)

“Bir **beyaz** uzunluk, bir **kara** uzunluk.”(s.300)

“...bir kış gününün **pespembe** başkent akşamına...”(s.312)

“...oradan oraya koşan **kara** lastiklerinden, ikide bir ipini koparan **sarı** inekten...”(s.324)

“**Pembe** şarabı kristal bardaklarda havaya kaldırdılar.”(s.341)

“İskemlelere, **kırmızı** vinileks kaplı...”(s.370)

“**Ak** güvercin göğsünde/ **Al al** açmış gelincikler...”(s.385)

“Ellerini, Hergele Meydanı’ndan aldığı **turuncu** mendiline sildi.”(s.397)

“...**yeşil** yüzlü altı profesörün...”(s.417)

“Namık’ı sorguya çeken **mavi** gözlü, çok **beyaz** elli bir subay...”(s.439)

“**Yeşil** mürekkeple yazılmış.”(s.455)

“**Kıpkırmızı**, parlak kadifeler...”(s.481)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...**mavi** kartın altında...”(s.11)

“...**beyaz** ya da **sarı** altından...”(s.15)

“...**vişneçürüğü** kadife ceket...”(s.16)

“...**siyah** eteği...”(s.19)

“...yalanı soğuk **mavi** gözleriyle...”(s.27)

“...**pembe** bir fanus içinde...”(s.40)

“...**gümüş** çaydanlıklar önümüzde...”(s.56)

“**Sütbeyaz**, **uçuk mavi** dantelalar, **uçuk pembe** çiçeklerle...”(s.75)

“Yüzü **mosmor**.”(s.88)

“Çok az kalmış **ak** saçlarını yokluyor.”(s.98)

“**Kırmızı** örtülü...”(s.129)

“**Kırmızı** bir akıntı gördüm.”(s.146)

“Kadehin yanına bir de **sapsarı** çiçek eklemiş.”(s.167)

“**Açık sarı** üstüne **yeşil** ve **pembe** benekleri olan...”(s.179)

“**Sütbeyaz** rakı bardağının bir dikişte...”(s.209)

“O **yeşil** başlı ördek...”(s.215)

Romanlarda kullanılan renk adları, Türkçenin renk adlandırmaları yönünden oldukça zengin, yaratıcı bir dil olduğunu göstermektedir. Atalarımızın benzetme ve yakıştırma yoluyla yeni renk adları türetirken doğadan hareket ettiği, somut anlatıma yönelerek kültüre zarar verici davranışlardan da kaçındıkları görülmektedir (Aksan, 1995:453).

UNVAN GRUPLARI

Bir kişi ismi ile unvan veya akrabalık isminin bir araya gelmesiyle oluşan sözcük gruplarına unvan grubu denmektedir. Günümüzde makam ve mevki belirten unvan ifadeleri kişi isimlerinden önce söylenmekte ve tüm unvanlar büyük harfle başlamaktadır (Özkan vd. 2001:561).

İncelenen bu romanlarda özellikle toplumsal konular anlatılırken şu unvan gruplarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“...**Hademe Cemal...**”(s.3), “...**Salim Efendi...**”(s.22), “...**Dündar Öğretmen...**”(s.59), “...**Prof. Dr. Neşet Ömer...**”(s.70), “...**Bahri Bey...**”(s.97), “...**Molla Katip...**”(s.121), “...**Ümmü Ninemi...**”(s.138), “...**Mimar Amca...**”(s.159), “...**Emin Efendi ve Şürekası Remzi...**”(s.173), “...**Şakir Ağa...**”(184), “...**Fitnat Hanım...**”(s.257), “...**Fethi Abi...**”(s.277), “...**Başkan Vekili Kaymakam...**”(s.309), “...**ABD Başkanı Roosevelt...**”(s.325), “...**İstanbul Vali ve Belediye Reisi Dr. Lütfi Kırdar...**”(s.331), “...**Mister Çörçil...**”(s.393), “...**Yüzbaşı İvan Tipo...**”(s.442), “...**General Montgomery...**”(s.461)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“...**Tümgeneral Hayrettin Özkan...**”(s.11), “...**Sait Halim Paşa...**”(s.37), “...**Sevgili Memoş...**”(s.44), “...**Meryem Ana...**”(s.54), “...**İmparator Conz...**”(s.79), “...**Salim Bey...**”(s.92), “...**Gazi Osman Paşa...**”(s.113), “...**Ali Usta...**”(s.121), “...**Rifat Paşa...**”(s.142), “...**Albay Ertürk...**”(s.154), “...**Sevgili Gül...**”(s.162), “...**Ömer Abi...**”(s.172), “...**Gazi Mustafa Kemal...**”(s.192), “...**Polis Ahmet...**”(s.207), “...**Nuriş Hanımefendi...**”(s.212)

KALIP SÖZLER

Kalıp sözler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında adet olan birtakım sözlerdir(Aksan, 1996: 35) .Belli durumlarda söylenmesi gelenek halini alan bu sözler anlamlarına göre hayır dua ve iyi dilekler bildirenler, selamlaşma bildirenler, ayrılık bildirenler, özür dileme, minnet, teşekkür bildirenler gibi alt gruplara ayrılabilirler (Gökdayı, 2008: 89-110).

Romanlarda geçen kalıp sözlere aşağıdaki örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Teşekkür ederim”(s.6), “Hoş geldiniz”(s.14), “Kusura bakmayın”(s.20), “Çok şükür”(s.26), “Gün aydın(s.44), “Sağ olun, var olun”(s.61), “Tebrik ederim”(s.130), “Seni seviyorum”(s.157), “Tanıştığımıza memnun oldum”(s.170), “Merhaba”(s.180), “Afiyet olsun, helal olsun”(s.188), “Geçmiş olsun”(s.193), “Affedersin”(s.223), “Aşk olsun”(s.266), “Özür dileme”(s.305), “Lütfen rahatsız etmeyiniz”(s.351), “Hoşça kal”(s.368), “Hakkını da helal etsin”(s.392)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“Allah kahretsin”(s.11), “Güle güle”(s.20), “Yolun açık olsun”(s.25), “Paydos”(s.34), “Hoş geldiniz”(s.69), “Özür dilerim”(s.73), “Teşekkür ederim”(s.73), “Affedersiniz, pardon”(s.84), “Hele şükür”(s.86), “Allah belasını versin”(s.89), “

🚩 BENZETME İÇERİKLİ ANLATIMLAR

Genellikle tüm romanlarda anlatıma güç katma, sözcüklerin anlam boyutunu kurup geliştirmek için benzetmelere başvurulmaktadır. Benzetme, aralarında yakınlık bulunan, benzerlik ilgisi kurulabilecek birtakım nesne ve kavramların birini anmaya çalışırken diğerini de söylemektir. Hayvanlarla, madenlerle, bitkilerle yapılan benzetmelerin çoğu ise kalıplaşmış benzetmelerdir. Benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olmak üzere dört tane benzetme unsuru bulunmaktadır.

Romanlarda anlatımı derinleştirmek için kullanılan benzetmelere şu örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Ulu Atamız üstümüze bir güneş doğmuş gibi yüzünü gösterirken...”(s.4)

“Sabahleyin gökkuşağı gibi yedi renk...”(s.59)

“Yeni doğmuş bir çocuk gibi, her gün hiç de yeni olmayan bir şeye şaşılacak.”(s.147)

“Fırtınaya tutulmuş bir kayık gibi bir sola, bir sağa yalpa vururlar.”(s.175)

“Önemsiz bir toz parçası gibi üflenip gitmekten.”(s.202)

“Üstümden birden buz gibi bir rüzgar esiyor.”(s.251)

“Kuluçkaya yatmış tavuk gibi...”(s.270)

“Her şey çorap söküşü gibi gider.”(s.280)

“Hitler balon gibi sönmüş.”(s.331)

“Deli danalar gibi gece yarısına dek koştuk.”(s.343)

“Yine öyle papatya gibi beyaz ve ince misin?”(s.364)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“Bir cinayet zanlısı gibi duruyor.”(s.17)

“Burda karınca sürüsü gibi çok olan...”(s.25)

“Gece dediğin katran gibi olmalı.”(s.27)

“Benim çocuğum pırlanta gibi.”(s.33)

“Kapım yürek çarpıntıları gibi çalındı.”(s.51)

“Kuyu gibi açılan ağız.”(s.80)

“Cereyan çarpmış gibi bir halin var.”(s.116)

“Süt dökmüş kedi gibi geri geri çekiliyor.”(s.141)

“Buz gibiyim.”(s.178)

“Tezel cin gibi kadın.”(s.202)

“Zar gibi döndürüle döndürüle.”(s.213)

2.2. SENTAKTİK İNCELEME(SENTAKS, CÜMLE BİLGİSİ İNCELEMESİ)

Söz dizimi yani sentaks; anlamlı birimlerin tümce oluşturacak şekilde bir araya gelmesi, tümcelerin birbirine bağlanması, üretilmesi ve dönüştürülmesi gibi kuralları inceleyen dilbilim dalıdır. Söz dizimiyle ilgili incelemeler her zaman biçimbilim incelemelerinden sonra gelmiştir. Cümleler, yüklemine göre isim ve fiil cümlesi; anlamlarına göre olumlu, olumsuz ve soru cümlesi; öğelerin dizilişine göre kurallı, devrik, eksilteli, ayraç cümlesi; yapılarına göre ise basit, bileşik ve sıralı cümle olarak sınıflandırılmaktadır. İncelenen bu romanlarda kullanılan cümle türlerinin çeşitliliği örnekleriyle birlikte ortaya konmaya çalışılmıştır.

🚩 Kİ'Lİ BİLEŞİK CÜMLE

Kendisinden önce gelen temel cümle ile kendisinden sonra gelen yan cümleyi birbirine bağlayan “ki” bağlacıyla oluşturulmuş cümlelerdir. Bu tür cümlelerde bulunan “ki”, Farsçadan Türkçeye geçen “ki” bağlacıdır. Bu nedenle bu tür cümleler Türkçenin

yapısına tam olarak uygun değildir. Temel cümlelerin “ki” bağlacından önce, yan cümlelerin ise sonra kullanıldığını görülebilir. Yardımcı cümle, ana cümlelerin nesnesi durumunda, öznesinin sıfatı durumunda veya yer tamamlayıcısının öyle ile gösterilen sıfatı durumunda olabilir. Ayrıca ana cümle yüklemi zarf fonksiyonu ile tamamlanabilir (Özkan, vd. 2001:591-592).

Romanlarda sıklıkla yer verilen bu tür cümlelere aşağıdaki örnekler verilebilir:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“İstedim **ki** çocuklarımız irfan yuvası okullarından, daha yüksek okullarından birer şerefli meslek sahibi olarak çıkmadan önce, hayatta her mesleğin ne olduğunu, kendilerini bekleyen türlü fedakarlık ve vefakarlıkları bilsinler.”(s.19)

“Baktı **ki** baba, her kafadan bir ses çıkıyor, kestirip atmıştır.”(s.28)

“Öyle utangaç da bir kız **ki**, her şeye hemen yüzü kızarır.”(s.45)

“O kadar istiyorum **ki**, ölmekten cayabilirim.”(s.82)

“Öyle hızlı gidiyordu **ki**, koşmak zorunda kalıyordum.”(s.87)

“Bana doğruyu söylemezsen bil **ki** ölürüm.”(s.94)

“Türk-İngiliz Paketi'nin imzalandığı haberi henüz alınmıştı **ki** Stalin, Fransa ve İngiltere ile müsellaah bir ihtilafa girmekten imtina ettiğini Hitler'e açıkladı.”(s.109)

“Görüyorsun **ki** kardeşin Aysel seni hiç unutmuyor.”(s.113)

“Fakat ne yaparsın **ki** tebrik etmem de lazım.”(s.130)

“Öyle yaşlıydı **ki**, üzülemedim.”(s.139)

“Amerika o denli uzaktır **ki**, evini elbet Alman demiri ve çimentosuyla kuracaktır.”(s.151)

“Ama dua edelim **ki** savaşta değiliz.”(s.158)

“O kadar çok Ulus okumuştum **ki** artık, kömür alabilmek için yarım teneke gazyağını komşusuna satan Zeynel'i dururla yeni savcıya teslim etmişti.”(s.172)

“Şeytan diyor **ki**, dehle şu iyi, gitsin!”(s.187)

“Öyle aralıksız, vazgeçmesiz bakıyor **ki**, Ali, taburesinin üstünde usulca bir kımıldamak zorunda kalıyor.”(s.194)

“Fakat, biz at mıyız **ki** efendim, arpa yiyeceğiz çoluk çocuğumuzla?”(s.213)

“Aysel gözlerimden her şeyi anlamış olacak **ki**, hemen kaçıp gitmek istedi.”(s.217)

“İtiraf ederim **ki**, birkaç sefer Aysellerin mahallesine gittim.”(s.231)

“Adam öyle bir emin **ki** karısından ve de durumundan.”(s.249)

“Adam gördü **ki** İlhan'daki utanç duygusunun yerini gözü dönmüş bir öfke almıştır.”(s.255)

“Hartihurtu o denli arttı **ki**, Aysel bir akşamüstü artık bu gürültücü abiye dayanamadı.”(s.261)

“İlhan öylesine korkmuştu **ki**, kız kardeşine ikinci bir tokat indirmeyi bile akıl edemedi.”(s.270)

“O kadar çok şeyi bir arada anlatmaya çalıştı **ki**, cebir öğretmeni bu beyin karmaşıklığı önünde sadece güldü.”(s.288)

“Utanarak itiraf edeyim **ki**, ben yazmadım.”(s.328)

“Fakat görüyorsun **ki** ben seni unutmadım.”(s.336)

“Fakat görüyorsun **ki** ben o kadar muhalif değilim inan.”(s.355)

“Ama kardeş, birinin kulağına fıslamalı**ki** hakkın yenmeye.”(s.386)

“Fakat ay başından önce gelin **ki**, bordroya giresiniz.”(s.390)

“Ben diyordum **ki** hazır Ali köye gidiyor madem, nasıl olsa ilçeden de geçer...”(s.402)

“Aysel öyle içtendi **ki**, Ali söylediğine pişman oldu.”(s.406)

“Birden anlıyorum **ki** tezim değil, dolma tenceresi bu.”(s.417)

“Bu öyle bir anmış **ki**, sanki bir düğmeye basılacak ve bir tren raylarının üstünde hızla yol alacak.”(s.478)

Dar Zamanlar II- Bir Dügün Gecesi

“İşin sevindici yanı şu **ki**, böyle bir şey hiç esmeyecek aklıma.”(s.26)

“Bekledi **ki** onlar İstanbul’a teşrif etsinler.”(s.41)

“Arkadaşlarla düşündük **ki**, şu ara elinde biraz parası olan, biraz vakti olan ve aynı zamanda güvenebileceğimiz bir sen varsın...”(s.53)

“Gelenler de sanıyorlar **ki** kapıdakiler Paşa abimi beklemek için.”(s.85)

“Ancak öğreniyorum **ki** çocuk onda değil.”(s.94)

“O denli acemiyim **ki** hocam, bu Ali Usta da olsa, başkalarının en akıl veremeyeceği bir konuda birine danışmaya gidiyordum.”(s.115)

“Bu köşeleri de hazırlattım **ki** yorulmayasınız.” (s.135)

“Hakikat şu **ki**, çok zeki idin.”(s.151)

“...öyle çiğ, çirkin konuşuyorlardı **ki**, kulaklarım o sözlerle öylesine dolmuş...”(s.189)

“Bana öyle geliyor **ki** her şey bu gece beni ya çok güldürmek ya delirtmek için düzenlenmiş bir oyun.”(s.207)

🚩 ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE

Şart ifadesine dayalı bir yardımcı cümle ile bir ana cümlenin oluşturduğu birleşik cümledir. Yardımcı cümle başta, ana cümle sonda yer alır. Ana cümle bir fiil cümlesiyse, yardımcı cümle ana cümleyi çoğu kez zarf olarak; ana cümle bir isim cümlesiyse çoğu kez özne olarak tamamlar. Bu cümleler çözümlenirken önce yardımcı ve ana cümleler tespit edilir, sonra her iki cümlenin ayrı ayrı cümle öğeleri bulunur. Yardımcı cümlenin ana cümleyi anlam bakımından hangi yönde tamamladığı ayrıca belirtilir (Özkan, vd. 2001:589).

Bu iki romanda pek çok şartlı ifadeye dayalı birleşik cümlelerden de yararlanılmıştır:

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Biz, onlara birer kardeş gözüyle bakarsak, onlar da bize birer kardeş gözüyle bakarlarmış.”(s.46)

“Orada, okulda olsaydım, ben de herkesle birlikte ağlardım.”(s.72)

“Temizlikçe kadın gelmişse, onunla konuşmuştur.”(s.82)

“Karşıdan bir erkek arkadaşını görse, yolunu değiştiriyor.”(s.98)

“Bizi yanında okutuyorsa, tabii az buçuk babamın ona destek olmasından ve teyzemin bin bir fedakarlıkla hepimize bakmasındandır.”(s.113)

“İki koşsa üç dakikada o eski alandaki otelde olabilir.”(s.117)

“Keyfi olsa yokuş aşağı bir de ıslık tutturur.”(s.120)

“Evliliğin bir tanımı varsa, en yalını bu olmalı.”(s.136)

“Çabuk ölmek istiyorsam bu düşünceye iyi sarılmalıyım.(s.140)

“Demek, kendimizi, her şeyi doğrulayamazsam, o, içgüdüsel savunuyla ölüme büsbütün karşı durulacak.”(s.147)

“Sinemaya girse, kitaba yetmeyecek.”(s.169)

“Mal müdürü de kızını vermezse, Dünder Öğretmen bu mal müdürünün vatanseverliğinden kuşkuya düşecektir.”(s.177)

“Şakir’in yerinde olsam, çekerim seni hemen ilçedeki koza, pirinç mağazalarım.”(s.182)

“Gece rüzgar çıkar, camı kırarsa cep harçlığından olur.”(s.199)

“Bizim de rahat bir evimiz olsa, biz de çalışkan olurduk.”(s.209)

“Serkeşliği bırakıp sıkı çalışsa, o da sınıfın önde gelenlerinden olabilir.”(s.214)

“Düşünse bir yolunu bulur beni görürdü.”(s.225)

“Haberini bir gece vakti öğrendiyse Taksim’e koşmuş, Ankara otobüsünden bir bilet almıştır.”(s.247)

“Babam bırakırsa ben bırakmam.”(s.261)

“Savaş gerçekten biterse babası onu siyasi ilimler öğrenmesi için Paris’e gönderecekti.”(s.330)

“Babam beni üniversiteye göndermezse aklıma koydum ben de ilkokul öğretmenliği yapacağım.”(s.336)

“Sanki burada sesimi kim duysa, mezardan çıktığımı sanacakmış gibi çekiniyorum.”(s.351)

“Bu bir kaçışsa, bu kaçıştan utanmaya çalışıyorum.”(s.421)

“Bazen Dupont’da jambonlu uzun sandvicini yerken, yanına bir delikanlı oturuverirse Metin, Aysel’e, boynuzlanmış gibi öfkeli öfkeli bakıyor.”(s.450)

“Memurlar montgomeri giyerlerse tasarruflu ve makul olmaya doğru ehemmiyetli bir adım atmış sayılırız.”(s.459)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

“...bir resim yapabilmişsem, alıp Aysel’e getirebilmişsem onu...”(s.33)

“Bir şeyler olursa, vermemeye kalkarlarsa da abine söyler alırsın.”(s.53)

“...bunu da ölmeden başarırsa...”(s.71)

“Sana kalırsa kız için en iyi kısmet, bugüne bugün bir general oğludur.”(s.89)

“...bütün güzellikleri önümüze yığsa o güzelliklere güven içinde yaklaşmamız...”(s.113)

“Zile bassam da kuş sesleri verse, çok bozulacağım.”(s.193)

“Sesindeki bu tınlama yapaysa ve yeniden sınavcı kesilirse en büyük düşmanın olabilirim.”(s.228)

✚ GİRİŞİK BİLEŞİK CÜMLE

Bir temel cümle ile özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci, edat tümleci görevindeki bir veya birkaç cümle ve cümlecikten oluşan söz dizisine girişik bileşik cümle denmektedir.

Girişik bileşik cümlelerde yan yargılar yan cümlecığı oluşturan fiilimsilere(isim fiil, sıfat fiil, bağ fiil) dayalıdır. Bu tür cümlelerde temel cümle genellikle sonda bulunur. Ayrıca bu cümlelerin en önemli özelliği birden fazla yargı taşıması ve bu yargıların birbirine öge oluşturmalarıdır. Bu cümlelerde birden çok yan cümlecik olabilir. Yan cümlecik, temel cümlenin özne, dolaylı tümleç, nesne, zarf tümleci, edat tümleci gibi değişik öğelerini oluşturabilir (Oğuz ve Durmuş, 2010: 354).

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Size saçlar gergince taranacak, derlenip toplanacak, demedim mi?”(s.7)

“Bu bile, erkek ve kız çocuklar arasında, birinin de kendini dereye atıp boğulmasıyla sonuçlanan büyük aşklara yol açacaktı.”(s.17)

“Pencere açılınca, bu kez de müsamereyi seyre giremeyip de akasyaların üstünden içeriyi görmeye çalışan çocukların gürültüsü yakınmalara yol açtı.”(s.19)

“Bir kitabımı imzalar**ken** yarına kalacak etkili bir söz bulmaya çalışırım.”(s.29)

“Hücrelerimin direnmekten cayıp ölüme geçmesini bekliyorum.”(s.52)

“Ne çok ana, her hafta dikilmesi gerekli bu keseler yüzünden çocuklarını dövmüş, ne çok kaba, kavut için bir kuruş vermemekte diret**ip** onları dilenci gibi saatlerce karşılarında bekletmiştir.”(s.60)

“Buradan kalkmayı, yeniden giyinmeyi, eve dönmeyi, hatta belki derse bile gitmeyi, derste milli gelir dağılımından söz etmeyi, Gülten’in oğluna boyalı kalemleri götürmeyi, döner**ken** akşam yemeği için alışveriş etmeyi, güzel bir sofrayı hazırlamayı...”(s.83)

“Ulus Meydanı’nda öyle dikilip durur**ken**, dıştan gelen hiçbir şey beni, şunu ya da bunu yapmaya doğru itmiyordu artık.”(s.87)

“Fakat eniştem, yanımıza gelip de beni birlikte dans etmeye çağıran kırmızı saçlı bir oğlanı azarlayınca, çok utandım.”(s.93)

“Orada aş dağıtımı yapanların insanları itip kakmaları, söyledikleri sözler de sıcak çorbanın çekiciliğini silip süpürmeye yardımcı oluyor.”(s.124)

“Son iki yıldır hafifçe yağlanıp şişkinleşen karnım.”(s.138)

“Ölmeye yatar**ken** kendime saate bakmayı, sigara içmeyi, perdeleri açmayı, pencereden bakmayı; yaşar**ken** yapılan bütün bu şeyleri yasaklamış olmam çok gülünç.”(s.142)

“...dalış talimi yapar**ken** nasıl battığını, kırka yakın mürettebatın kurtulmayı bekler**ken** neler yaşamış olduklarını anlatıyordu.”(s.157)

“Gecedeki kalan her şey; bütün şiirler, bütün konuşmalar, bütün davranışlar, lokantanın o dumanlı havası, birasına katılmış, kendisine ısmarlanan o ilk votka, o akıllı şakalar, o abiler, başkentte gördüğü bu ilk yakınlık, o öfkeler, o gözyaşları bitinden ötekine aktarılan; birinden ötekine geçen, hemen geçen kahkahalar, sövmeler hatta, adam yerine konuluşu kendisinin, yanağından öpüşü toplandı toplandı...”(s.181)

“İlhan’ın şimdi bir yumruk sallayıp, bir haykırıp, bir ağlayıp, bir nutuk çeker gibi konuşması ile Ali’ye hem biraz ürkeklik hem de için için bir gülme duygusu veriyordu.”(s.196)

“Ocak üflemeden, lamba şişesi silmekten, çamaşırı isli bir kazanın başında avluda yıkamaktan, her yanında yelin üfürdüğü ahşap bir evin tahtalarını ovmaktan kurtuldu.”(s.257)

“Babası oda kapılarını gümbür gümbür açıp kapamaya başlayınca ansızın ta Halkevi’nin önünden bu yana içine çöreklenip kalan korkudan utandı.”(s.273)

“Bilmek, görmek, tanımak her şeyi, her şeyi seyretmek üzere, bilgiliğim içinde, takıp okuma gözlüklerimi, barlara falan dalıp çıkmışlığım da var.”(s.292)

“Kimbilir daha kaç yıl annesinin durmadan oradan oraya koşan kara lastiklerinden, ikide bir ipini koparan sarı inekten hep gözyaşı döken ya da bir türkü tutturana ablalarından, küfrü bol abilerinden ve durmadan karınlarının acıkmasından gayri de bir şeyden haberi olmayacaktır Engin’in.”(s.324)

“Sonra temizlikçi kadın gidip, torbaya herkesten ve her yerden doluşan, doluştukça benzeşen, benzeştikçe sonunda çimento rengi bir küçük kaba kitle haline gelen yığını, dökülmesi önceden saptanmış yere boşaltıyor.”(s.351)

“Bir anlam vermek için bu koşuya, bu Venedik’teki Türkiye sıramızı doldurmaya, fakülte sıralarındaki sabırsız kıpırdanmalara anlayışla bakmak gerekecek.”(s.370)

“Ali’nin, gazeteyi açar açmaz karşısına ilk çıkan bu haberle ilgilenişinin nedeni salt bu tartışmalar.”(s.394)

“Akşamüstleri Salim Efendi kaplıcanın bahçesindeki fiskiyeli havuza bir karpuz atmakta, karpuz soğuyup yemek vakti olana dek, katlanıp açılan demir iskemlelerde ailesiyle birlikte taze ceviz soyup yemektir.”(s.408)

“Fakat ben tezimi savunur savunmaz onların mumyalaşmışlıklarından çıkacaklarına kesin inanıyormuşum.”(s.414)

“Nerede olduğumu anlamak için böyle bir denemeye girişmenin, vatani kurtarmak uğruna bir erkeklik organını karşımda dolaştırmanın utancıdır belki de benim burada ölmeye yatmamın nedeni.”(s.427)

“Bunlar gelip geçene çamur ve taş atan, aile terbiyesinden mahrum, arsız, terbiyesiz mahluklardır.”(s.442)

“Eksik olanları ortaya çıkarmak ve değerlendirmek için neden ille yabancı bir ülkede bulunmak gerekiyordu?”(s.454)

“Tarım kredisi alıp işhanı yapanlarla Gar Gazinosu’nda yemek yiyip numaraları seyretti.”(s.471)

“Matbaadan çıkıp, bir sabahı yürüyüp bu odaya gireli sadece iki saat olmuş.”(s.477)

“Denenecek denenmiş, verilecek verilmiş, ödenecek ödenmiş, seyredilecek seyredilmiş.”(s.482)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“...üstüne çıkan çizmeleriyle bir sabah, bir aralıkta ayılır ayılmaz, poflayarak çekip gidene dek...”(s.19)

“...öne gidip geldi, ...bir şeyler söyleyip geri döndü.”(s.43)

“Koca alıp bırakmaktan, içmekten, zalimlerden nefret etmekten ve resimlerimi güzel yapmaya çalışmaktan sağı solu görececek halim mi oldu?”(s.55)

“Kendinden gayrı kimseye verecek hesabı bulunmayan bir Aysel vardı karşımda.”(s.71)

“Kendisini düşünmüş, kalkıp gelmiş olmamdan büyük kıvanç duydu.”(s.106)

“İlhan, bizi yeniden unutup onur masasına doğru yürürken... kalabalığın arasından sıyrarak...köşeye doğru sürükleyip getirdi.”(s.134)

“...kollarında dönüp duran, içi rahatlamış ama dansı bir türlü beceremeyip...artık horlamak zamanı geldiğine inanan annem.”(s.164)

“Sonra da o güven veren beni ısıtan kolunuza artık hiç kopamayasıya sığınıp kalmaktan Ömer abi.”(s.190)

“Bir an kıyıda durup kendimi dinleyişimi, ayakta sallanışımı her gün her bakışınla, her davranışınla yüzüme vurup durmadan usandım!”(s.203)

🌈 İÇİÇE BİLEŞİK CÜMLE

İki cümlenin içiçge geçmesiyle oluşmuş bu cümlelerde yan yargıyı taşıyan ad veya eylem cümleleri adlaşmıştır, tek bir sözcük sayılır. Tek başına bir yargıya sahip olan temel cümle ile onun ögesi konumundaki başka bir yargıya sahip cümle içiçge geçerek bu tür cümleleri oluşturur. Bu cümlelerde temel cümlenin yüklemi genellikle “demek, sanmak, zannetmek, farz etmek, bilmek, görmek, görünmek, düşünmek” fiillerinin çekimli şeklidir.

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Ne dolaşıp duruyorsunuz hala ortalıkta? Beni rezil mi edeceksiniz?” diye bağırdı.”(s.3)

“Biri, Namık çalmıştır!” diye fısıldadı.”(s.21)

“Söz başlayan Führer, özetle, “Südet Almanlarının hakları verilmezse onlar adaleti ve yardımı Almanya’dan görecektir” demiştir.”(s.39)

“Dündar Öğretmen’i görmemeziğe gelip, “Ne durdun len? Yürüsene!” dedi.”(s.66)

“Bahri Beyi “Siz bu Fransızca’yı iyi öğrenmezseniz yarın başvekil olsanız nafiye” diyor.”(s.96)

“Semih, “Ben sana dikiveririm” dedi.”(s.106)

“Behire de, ‘Ben ancak hemşire olursam hayatımı kurtarabilirim’ diyor.”(s.131)

“İlgiler bir an üstünden eksilince surat ediyor, “Uff, sıkıldım işte! Çok sıkıcı bir yer burası!” deyiveriyordu.”(s.154)

“Her şeyiyle beyaz adam; “Amerika’nın sulhperverliğini bundan iyi ne gösterebilir?” diye gülüyor.”(s.165)

“Gece ay ışığına evine dönünce, “Kırk yılda bir. Bu da bizim hakkımız değil mi? Aziz Atam da içermiş, ne olacak?” diyor kendi kendine.”(s.178)

“Namık, “Haklı oğlan. Dükkana mı yetişsin, sınava mı? Takar elbet. Üstünde utancı da var” diyor.”(s.185)

“Fethi Bey, “Okulumuz ne diyor bu işlere bakayım?” diye soruyor birden.”(s.194)

“Annem de hala, “Ne var bunda? Herkesler öyle yapıyor işte!” deyip duruyor.”(s.207)

“Çocuklar ben bisikletimle az dolaşacağım!” deyip yanlarından uzaklaştım.”(s.217)

“Çabuk olun. Kuzum beni geç bırakmayın!” diye tutturmaya başlıyordun.”(s.245)

“Ben usul usul kendim başa çıkarım onunla, alırım zapta rapta. Hep babasına karşı korudum. O da çıktı oturdu tepeme hınzır!” diye geçirdi içinden.”(s.259)

“Hay dilim kopsaydı da söylemeseydim!” diye inledi.(s.277)

“Aysel’i görünce ‘Niye uyumuyorsun?’ diye soruyor.”(s.284)

“Bakan da, “Sizlere güveniyoruz” dedi.”(s.311)

“Gelenlere ‘Yurdumuza hoş geldiniz’ demişler.(s.331)

“Birinin ilk sayfasına ‘Hatıralarımı ve Hislerimi Yazdığım Defterdir’ diye bir başlık koymuşum.”(s.363)

“Şair-yazar abileri Ali’ye, “Ulan, miden büzüşmüş senin!” derler.”(s.384)

“Salıver düzüyü gitsin, köpek!” demiş.”(s.393)

“Avni abisi öfkelenir, “Görülmemişse görülür oğlum. Ne yapalım... Sen de görürsün hem” derdi.”(s.394)

“Yurdumuzda, “Petain mi daha vatan haini, Nazım Hikmet mi daha vatan haini?” diye yeni bir tartışma alanı açılmıştır.”(s.408)

“Türk milleti! Hedefiniz bu baynın gösterdiği yoldur, ileri!” diyecek.”(s.415)

“İşte Engin’in tam, “Sizler düşünürsünüz, biz yaparız” dediği adam!”(s.422)

“Çok beyaz elli bir subay, “Allahın belası! Rus elbet kötüdür. Ama şimdi sırası mı Stalin’in bıığına tükürmenin, cahil!” diye bağırdı.”(s.439)

“Hatta, “İşaret mi veriyor Ali?” diye de pek korkmuş, telaşlanmış.”(s.445)

“Pankartlarda “Yeşil Ada Kızıl Olamaz!”, “Kızıl Salyalara Paydos!” gibi yazılar okunmuştur.”(s.458)

“Fotoğraflardaki giysilerine bakıp, “Hiçbiri yeterince makul ve tasarruflu değillermiş” mi demek gerekecek peki?”(s.462)

“O da babasına, “Siz ne anlarsınız? Yaşamamış hödükler!” diye bağırdı.”(s.473)

“Plağı üniversiteliler kapışıyor. Parti de satın alacak. Düzenlediği toplantılarda çalacak” dedi.”(s.475)

“Dolapta tavuk var. İstersen biraz ye” dedim.”(s.483)

Dar Zamanlar II- Bir Dügün Gecesi

“ ‘Ama nasıl olur.’ diyorum çilli kıza.”(s.35)

“ ‘Çocuğumun babası olur efendim,’ diyorsun.”(s.41)

“ ‘Sizler için o soğuk karıdan öğütler bile dinlemeye katlandım. Katil olmamak için kendimi derin sınavlardan geçirdim’ de diyemem.”(s.57)

“ ‘Bütün ayrıntılarını vermek zorunda değilsin,’ diye kesmişim sözünü.”(s.71)

“ ‘Yettin artık!’ diye fırlamıştı Aysel de o zaman.”(s.97)

“ ‘Ben çok yakışıklı bir marangozun oğluyum, biliyor musun?’ dedim bir ara.”(s.110)

“Hatta ‘Ayşen ararsa uyandır anne’ diyebilirdin.”(s.160)

“ Neden, ‘Ayşen’in yanında da konuşabiliriz Zehra’ demiyor.”(s.177)

“ ‘Yalnızlığı göğüslemek herkesin kolay kolay başarabileceği bir iş değil Ayşen’ demişti Ömer abi.”(s.195)

“ ‘Neden salıverdiler seni? Nasıl böyle çabuk?’ diye sorabilecek kerte sonsuz.”(s.201)

“ ‘Gel haydi, oynayalım. Dikilip durma öyle kazık gibi, idyit!..’ diye bağılıyor.”(s.217)

SIRALI CÜMLE

Tek başlarına yargı taşıyan birden çok cümlelerin virgül, noktalı virgül ya da ‘ile, ve, ama, fakat, lakin, çünkü’ gibi bağlaçlarla art arda sıralanması sonucu oluşan cümlelere sıralı cümle denmektedir. Sıralı cümleyi oluşturan cümleler arasında anlam ilgileri bulunmakta ve bu cümlelerde kimi zaman cümlelerin birinde geçen özne, tümleç ya da yüklem diğer cümlede yinelenmemektedir. Kimilerinde ise yüklem, tümleçler, özneler ayrı ayrıdır (Oğuz ve Durmuş, 2010: 356).

Sıralı cümleler dört ayrı grupta incelenmektedirler:

- 1)Bağımsız Sıralı Cümle
- 2)Bağımlı Sıralı Cümle
- 3)Açıklamalı Sıralı Cümle
- 4)Karma Sıralı Cümle

-Bağımlı Sıralı Cümle

Birden çok yargıdan oluşan ve aralarındaki anlam ilgisi bağlaçlarla sağlanan herhangi bir ögesi ortak kullanılan cümlelere denir. Bu cümlelerin çözümlenmesinde sıralanan cümleler ayrı ayrı ögeleri bulunarak gösterilir (Oğuz ve Durmuş, 2010:356).

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Seyirciler tarafından kimin oğlu olduğunu bilinmeyecek sanmış, bunda da yanılmıştır.”(s.17)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Olup biten her şeyi ikisi de pek sevdiler, beğendiler.”(s.62)-Cümlenin öznesi durumundaki ikisiögesi ortaktır.

“Sessiz oturuyor, çayını yudumluyor, garsona bir dilim limon getirmesini söylemesi için kaptan kocasının kulağına fısıldıyordu.”(s.154)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Ders çalıştım ve fizik ödevlerimi bitirdim.”(s.205)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

“Edebiyatçı beni derse kaldırdı ve çok memnun kalarak benim çalışkan olduğumu söyledi.”(s.209)-Cümlenin öznesi durumundaki edebiyatçı ögesi ortaktır.

“Öğleden sonra kardeşime ders çalıştırdım ve Madamelrene’e derse gittim.”(s.229)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

“İlhan da eski okuluna, Gazi Lisesine yöneliyor, orada tanıdığı daha küçük çocuklarla neredeyse bir çete kurmanın planlarını yapıyordu.”(s.260)-Cümlenin öznesi durumundaki İlhan ögesi ortaktır.

“İşte battaniyenin altındayım ve sinsi sinsi dışardaki sesi, sonra kapıyı, sonra gargarayı, sonra duşu dinliyorum.”(s.293)-Cümlenin öznesi durumundaki biz ögesi ortaktır.

“Durmadan kalın çerçeveli gözlükleriyle oynuyor, Mister Herman’ın İstanbul’daki gerçek işinin ne olduğunu bulmaya çalışıyordu.”(s.341)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Bakarlara, görürler, seninle aramızda bir şey olamayacağını anlardı o zaman.”(s.405)-Cümlenin öznesi durumundaki onlar ögesi ortaktır.

“Tedirginleşiyor, uzaklaşıyor, yok oluyordu.”(s.406)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Paralanıyorum, yoruluyorum, tükeniyorum, tilkinin başını kovuyorum; Türkiye’yi kalkındırıp kurtaracak olan kesin formülü bir türlü bulup çıkaramıyorum.”(s.417)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

“Üzütüden biraz kilo verdi, inceldi.”(s.438)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Yayın saatleri dışında makineleri siliyor, yağıyor; kopan telleri onarıyor, çıkış kanallarını gözden geçiriyor, stüdyolardaki platoların disklerini, iğnelerini çalışır durumda tutmaya çalışıyordu.”(s.444)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Kurul beğenmiş, seçmiş.”(s.455)-Cümlenin öznesi durumundaki kurul ögesi ortaktır.

“Çok bunalınca asistan Ömer’e başvuruyor, onunla uzun uzun tartışıyordu.”(s.466)-Cümlenin öznesi durumundaki asistan ögesi ortaktır.

“Ertürk, bir teğmenin elinde Cumhuriyet gazetesi yakaladı ve ona katıksız hapis verdi.”(s.471)-Cümlenin öznesi durumundaki Ertürk ortaktır.

“Bunu kaç kez romanlarda okudum, filmlerde gördüm, oyunlarda seyrettim, kuramların içinden çıkarttım.”(s.483)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“Her birimiz bir hava tutturmuşuz, onu çalıyoruz.”(s.42)- Cümlenin öznesi durumundaki biz ögesi ortaktır.

“Odalara dolaştım, dolapları açıp kapadım.”(s.49)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

“Çünkü sana söz veriyorum, döner dönmez vicdan borcumu faiziyle birlikte ödeyeceğim.”(s.50)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

“...gece fenerlerini azalttım...geride ışıklı vitrinleri bıraktım...karanlığın içinden geçtim.”(s.55)-Cümlenin öznesi durumundaki ben ögesi ortaktır.

“Gelir ve Anadolu Kulübü’nde bir de çiftetelli oynar hatta.”(s.62)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Bu sana olan duygumun yanına saygıyı katar ve bu duyguyu pekiştirir.”(s.111)-
Cümlenin öznesi durumundaki bu ögesi ortaktır.

“Arsa alıp arsa satar, bina yıkıp bina yapar; her yanda bir ayağı bulunsun diye
avukatlığını da elde tutar.”(s.119)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

“Tek kurşunla vurulup can veren kendisiymiş gibi ansızın bir sıçrıyor, sonra kıpırtısız
kalıyor.”(s.225)-Cümlenin öznesi durumundaki o ögesi ortaktır.

-Bağımsız Sıralı Cümle

Birden çok bağımsız yargıdan oluşan ve aralarındaki anlam ilgisi virgül veya noktalı virgülle sağlanan cümleler olarak bilinen bağımsız sıralı cümlelerde neden-sonuç olmadığından iki veya daha fazla cümle anlatıma katkı sağlamaktadır. Arka arkaya gelen anlatımlar olduğu için noktalama işaretleriyle sürdürülürler (Oğuz ve Durmuş, 2010:356).

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Kapıyı açtı, içeri girdik.”(s.1)-Birinci cümlenin öznesi o iken ikinci cümlenin öznesi bizdir.

“Böcekler, hoplayıp zıplayıp vızıldayarak çiçekler üstüne konuyor, diplerini eşeliyor, kemiriyor, kokluyorlar; kelebek ise özgür, hep kanat çırpıp, o çiçekten bu çiçeğe konuyor.”(s.18)-Birinci cümlenin öznesi böcekler iken ikinci cümlenin öznesi kelebektir.

“Kremalı pastalar yedik ve çok güzel bir Pazar günü geçirdim.”(s.96)-Birinci cümlenin öznesi biz iken ikinci cümlenin öznesi bendir.

“Sabahleyin mektebe gittim ve bir toplantı yaptık.”(s.205)-Birinci cümlenin öznesi ben iken ikinci cümlenin öznesi bizdir.

“Sözde o formül küçücük bir kağıtta yazılıymış ve bu kağıdı da önlüğümün cebine koymuşum.”(s.417)-Birinci cümlenin öznesi o formül iken ikinci cümlenin öznesi bendir.

“Yüzme isteği gittikçe artıyor, fakat çevresindeki sular da gittikçe kararıyordu.”(s.466)-
Birinci cümlenin öznesi yüzme isteği iken ikinci cümlenin öznesi çevresindeki sulardır.

Dar Zamanlar II- Bir Dügün Gecesi

“İlhan bunu soruyor, karısı kafa sallıyor.”(s.37)-Birinci cümle öznesi İlhan iken ikinci cümle öznesi İlhan'ın karısıdır.

“O hiç başını kaldırmadan işini yapıyor, kadın da durmadan konuşuyordu.”(s.116)- Birinci cümle öznesi o iken ikinci cümle öznesi kadındır.

“Sanki iki adım ilerlerinde bir savaş olmuyor ve sanki ben o bombardımanların uçak ve top seslerinin arasından, ölümün kısılcısından sıyrılıp gelmiyordum.”(s.151)-Birinci cümle öznesi savaş iken ikinci cümle öznesi bendir.

🚦 EKSİLTİLİ CÜMLE

Yüklemi olmayan, tam bir cümle kurabilmek için gereken ana unsur bulunmayan cümlelere eksiltili ya da kesik cümle denilmektedir. Türkçenin eklemeli yapısından dolayı yüklem tek başına cümle kurmaya yettiği için, “yüklemi olmayan cümle” olarak da tanımlanabilir.

İncelenen bu romanlarda eksiltili cümlelerin bazen cümleleri pratik gerekçelerle kısaltmak amacıyla, bazen de edebi amaçlarla kullanıldığı görülmüştür.

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Ben diyorum ki...”(s.5)

“Dokuz elim yok ya...”(s.20)

“İşçiler, hizmetçiler, hastabakıcılar, marangozlar, marangoz çırakları, dükkan çırakları, hademeler, çöpçüler...”(s.54)

“Kopan her şeyimi; sökülen, dağılan, yırtılan...”(s.81)

“Bir de buna babamın durumu eklenirse...”(s.115)

“Ümmü ninemi hoşnut eden şey...”(s.138)

“Devredip soylu nöbetimi...”(s.145)

“Babamın verdiği eski tıraş makinesiyle...”(s.151)

“Unutup çocukları, ölüme yatmaları bile suçlamak...”(s.252)

“Özel hocalar tuta tuta...”(s.261)

- “Bütün bu kitaplar okununca, Hanya’yı Konya’yı görünce bir insan...”(s.304)
- “Tek tek yanmaya başlayan dükkan ışıklarını...”(s.314)
- “Atatürk inkılaplarına göre yetişmiş kızlar...”(s.335)
- “İçlerinde Don Ameche ya da ClarkGable bıyıklı olanları da vardı ama...”(s.349)
- “Çevresinde bir uzun masanın...”(s.370)
- “Hep şu sabanın başında olmamak için...”(s.384)
- “Oradaki eski ve ucuz kitap sergisinden...”(s.395)
- “Ama yorucu düşlerle boğuşuşum...”(s.419)
- “Ne pratik ve ne de şık...”(s.426)
- “Anası bile duymadıktan sonra...”(s.445)
- “Bir türlü bütünlenemeyecek...”(s.457)
- “Sabah kahvaltılarını etsinler diye...”(s.472)
- “Yine de kaçınılmaz bir biçimde...”(s.483)

Dar Zamanlar II- Bir Düğün Gecesi

- “O garsonlardan biri, burda bir Ömer’in de var olduğunu görebilsin diye...”(s.12)
- “Yeğeninini düğünü başlamadan daha Anadolu Kulübünden kaçarak...”(s.19)
- “...deyip çevrelerine soluk soluk gülümseyerek...”(s.22)
- “Yarın da herkesin sevebileceği, koruyup kollamak isteyeceği kadar iyi yapmak işimi...”(s.40)
- “Ne de olsa bir Nazi çocuğu, torunu falan...”(s.60)
- “İstanbul’dayken biz...”(s.79)
- “Aman arkamızdan laf etmesinler de...”(s.94)
- “O zaman iyiye görünürsünüz...”(s.99)
- “Semra’nın kulağı da öyle olunca...”(s.125)
- “İkinizi de...”(s.157)
- “Adını henüz duyduğum...”(s.187)

“Babaannemi taksiyle bıraktığım yer...”(s.192)

“Şöyle güzel bir günümüzde, hep birlikte...”(s.212)

“Dudağımın kıyısında hiç de insanca olmayan bir gülümsemeye...”(s.224)

Eksilteli yapılar, bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir (Aşkın Balcı, 2006:194). Özellikle konuşma dilinde sıklıkla kullanılan bu yapılar, Ölmeye Yatmak ve Bir Düğün Gecesi romanlarında anlatımın akışını güçlendirmek, yazarın duygu durumu hakkında bilgi vermek amaçlarıyla kullanılmaktadır.

DEVRIK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan bu tür cümleler anlatım bakımından bozuk olmayıp aksine anlamı daha etkili kılmak, söyleyişe güç katmak amacıyla kurulmaktadır. Genellikle şiir cümlelerinde, atasözlerinde ve bazen de günlük konuşmalarda devrik kullanılmaktadır (Oğuz ve Durmuş, 2010:353).

Dar Zamanlar I- Ölmeye Yatmak

“Gülünecek en uygun anda gülmeyi kasıklarımaya hapsedişim bundandır belki.”(s.2)

“Ben de bilemeyeceğim işte.”(s.52)

“Ben de buna seviniyorum tabii.”(s.104)

“Babama da, bir tamirciye götürelim demiştim zaten.”(s.209)

“O da ancak uyudu zaten.”(s.285)

“Çok daha mühim işleriniz arasında duymamışsınızdır belki.”(s.312)

“Bunaltıyorum onu da.”(s.398)

“Atatürk beni alnımdan öpecek, diyorum kendi kendime.”(s.415)

“Her şeyin başı ve sonu belli görünüyordu artık.”(s.419)

“Aylarca Beethoven’in senfonilerini çaldık evimizde.”(s.425)

“Ama uğrayamadı hiç.”(s.446)

“Çin bölünmüştür kısacası.”(s.464)

“Belki o da bir yerlerde ölüm dirim kavgasındadır artık.”(s.470)

“Öteki kardeşlerin nerede Engin?”(s.476)

“Ama her göze gerekli parçasını koyarak yerleştiriyor çantamı.”(s.484)

Dar Zamanlar II- Bir Düşün Gecesi

“Her şeyin yılını, gününü koyar o.”(s.14)

“Sigaraya karşı verdiğim büyük savaştan habersizdi çünkü.”(s.18)

“Sık sık da su ister şoför kardeşimizin yardımcısından.”(s.23)

“Çok ince bir biçimde param olup olmadığını yoklardı aralıksız.”(s.36)

“Dolmayı Yaşar’a gecedan sardırmıştır çünkü.”(s.42)

“Can sıkıntısıyla bir yudum daha içiyor içkisinden.”(s.46)

“Sık sık dikeltiyor omuzlarını.”(s.63)

“Burda, sizinle karşılaştığım andan başlayarak kendim bile inanmıyorum buna artık.”(s.110)

“Bir tek şey yapın benim için.”(s.129)

“Kır çiçekleri gerekmiyor işte.”(s.166)

“Kimse tutuklamadı beni.”(s.182)

“Bunu anlatamam size.”(s.193)

“Orkestra yüksekliğinden patlayan boru sesleriyle girdi içeri.”(s.215)

“İğne üstünde bir düşün oldu bu.”(s.225)

2.3. DİL VE ANLATIM DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın değerlendirme bölümünde, ele alınan bu iki romanda geçen sözcük grupları ve anlatım ifadeleri incelenmiş; zaman, mekan, şahıs örgüsü de dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Ölmeye Yatmak romanı 13 ana bölüm ve 23 ara bölümden meydana gelmektedir. Ana bölümler romanın baş kahramanı Aysel'in bir otel odasına gelip ölmeye yatmasıyla başlayan hesaplaşma süreci ve kimlik mücadelesini izlemektedir. Romanda Aysel'in bulunduğu otel odasındaki kapalı perdelerin açılmasına engel olması, ışıkları hemen kapatmasıyla odanın karanlığa bürünmesi kendisine bir mezar yarattığının göstergesi olmuştur. Ayrıca hemen odanın kapısını kilitleme gereği duyması kişinin dışa karşı güvensizliğini, kendini dış dünyadan soyutlayışını ve içe kapanıklığını da göstermektedir. Bu hesaplaşma sonucunda özgür birey olma ve kararlılığıyla ölmeye yatmaktan vazgeçip tekrar dış dünyaya dönmesi kişinin psikolojik dengesizliğini de ortaya koymaktadır. Tüm bu olaylar aktarılırken sigara, çakmak, not defteri, ruj, para cüzdanı gibi şahsi eşyalara da yer verilmiş ve olaylar figürlerle desteklenmiştir.

Romanda Aysel'in hesaplaşmaları dışında ölüme karşı duyduğu merak ve belirsizlik okuyucu tarafından dikkat çeken ve romanı sürükleyen unsurlardır. Yazar olayları anlatırken milli duygulara da yer vermiş; "İnsanın bağrında ülkünün ateşi yanmalı" cümlelerle vatan sevgisi ve milliyetçiliği de vurgulamıştır. (Ağaoğlu, 1973:26) Türkiye'nin Cumhuriyet dönemindeki siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri anlatılırken de yazarın Aysel üzerinden eleştirel yaklaşımı dikkat çekmektedir.

Bu romanda tek bir kişi etrafında gelişen ve çatışma üzerine kurulu büyük bir olayın aksine bir yanda eski kuşak ile yeni rejim arasında oluşan bocalamalar ve çelişkiler, diğer yanda ise yeni kuşağın aile, çevre ve eğitim sürecinde yaşadıklarından oluşan küçük olaylar anlatılmaktadır. Romanda esas olarak şimdiki zaman ve geçmiş zaman olmak üzere iki ayrı zaman görülmektedir. Romanın birinci bölümünün sağ köşesinde bulunan ve her bölümde ilerlercesine değişerek son bölümde 08.49 olarak belirtilen zaman, olayın 1 saat 27 dakika sürdüğünü göstermektedir. Bunun dışında zaman zaman hatırlatma ve çağırışım yoluyla geriye dönülmesiyle romana geçmiş zaman da katılmış olur. Geçmişe yapılan bu yolculuklar

anlatımda çeşitliliği artırmakta ve yazar değişik anlatım türlerini bir arada kullanarak olayları genişletmektedir.

Bir Düşün Gecesi ise on iki ana ve on iki ara bölümden oluşmaktadır. Eserde yer yer kullanılan dolaylı anlatım nedeniyle romanda derin yapı söz konusudur. İfade edilmek istenenler farklı şekillerde ve farklı sözcük grupları kullanılarak ortaya konmuştur. Örneğin “*nereye kayboldular tepsileri dolaştıranlar?*”(Ağaoğlu, 1979:11) cümlesinde asıl bahsedilen garsonlardır. Bunun gibi “*Her şey çorba*” (Ağaoğlu, 1979:152) ifadesinde de karışıklıktan söz edilmektedir. Ayrıca romanda *Allah kahretsin, çok şükür, rica ederim, lütfen* gibi kalıp söz kullanımları ve küçümseme amaçlı fukara; batıya özentisi olarak ise brokar, etol gibi birçok yabancı kelime kullanılarak anlam güçlendirilmiştir. Romanın tüm bölümlerinde olaylar kahraman kabul edilen Ömer tarafından anlatılmakta ve roman boyunca karma anlatım kullanılmaktadır. Bulunulan mekan ve orada neler yapıldığı hakkında bilgi verilerek açıklayıcı anlatım kullanılırken aynı sayfadaki son paragrafta anlatıcının bulunduğu ortamı gözlemlemesi sonucu oradaki unsurları tasvir edip okuyucuya sunmasıyla varlıkların göz önünde canlanmasına neden olmuş ve burada da betimleyici anlatım kullanılmıştır (Ağaoğlu, 1979:13).

Romanda 26 Kasım 1972’de saat 19.00’da olan Ayşen ile Ercan’ın düğünü anlatırken *törenin bildirilen başlangıç saati üstünden otuz dakika bile geçmedi* cümlesiyle zaman kavramının kesin yargılarla değil; kronolojik olarak belli bir kurguya göre işlendiği görülmektedir. Ayrıca insanların her zaman dirençli ve dayanıklı olması gerektiği belirtilirken birinin isteklerini yerini getirmenin ne kadar yıpratıcı olduğu ve Tezel’in bu durumlardan dolayı romanın başlangıcında da bulunan *intihar etmeyeceksek içelim barisözünden, alkol beni ayakta tutar* cümlesinden içkiye düşkün olmaya başladığı anlaşılmaktadır (Ağaoğlu, 1979:17). Anlatıcı tarafından bulunulan ortamın gözlemlenmesi ve “*rafa dizilmiş kavanozlar arasına fazla gelen kavanozlar*” sözüyle oradaki insanların fazlalık olarak nitelendirilmesi söz konusu olmuştur. Fakat anlatıcının insanlara bakış açısının yanlış olduğunu fark ederek bir iç hesaplaşma yaşadığı da göze çarpmaktadır. Ömer üzerinden insanların lükse ve içkiye düşkünlüğünden bahsedilmekte ve “*Biraz kıyıya çektirseniz şu çiçekleri. Nikah memuruna geçecek yer kalmamış baksanıza. Her şeye yetişemiyorum ki tek başıma...*” cümlesinde görüldüğü gibi memnuniyetsizlikten oluşan bir şikayet etme durumu ve eleştirel yaklaşım olduğu saptanmaktadır (Ağaoğlu, 1979:16).

Romanın büyük bir bölümünün geçtiği Anadolu Kulübü ana mekan olarak görülse de olaylar anlatılırken bir çok mekan adına da yer verilmiş; hatta “konuklar beşinci kata asansörle çıkıyor.”(Ağaoğlu, 1979:13) cümlesinde de bulunan beşinci kat veya oda gibi iç mekanlara ve asansör gibi vasıta bildiren geçici mekanlardan da yararlanılmıştır. Romanın genelinde bir olay ve durum anlatılırken “Kardeşiyle... Yeğenin düğünü başlamadan daha, Anadolu Kulübü’nden kaçarak...”(Ağaoğlu, 1979:19) gibi bir çok eksilteli yapı kullanılmasının yanı sıra “-yoksa Ertan mıydı?-(Ağaoğlu, 1979:11), “-tek birleştikleri nokta olmalı bu.”(Ağaoğlu, 1979:16), “-Aysel yeniden doğrulmak zorunda kalacak şimdi.”(Ağaoğlu, 1979:19), “-Ömer-“(Ağaoğlu, 1979:55) gibi bir çok ara söz ve ara cümlelere yer verilerek ayrıntılardan, kişisel düşüncelerden ve iç sorgulayışlardan bahsedilmiştir. Daha çok Tezel’in içki düşkünlüğünün anlatıldığı bölümlerde “dokuza çeyrek kala içkimi bitirdim, çantamı alıp çıktım.”(Ağaoğlu, 1979:23) cümlesinde de kullanılan içki bardağı, çanta gibi kişisel eşyalara yer verilerek olayların figürlerden yararlanılarak anlatıldığı görülmektedir. Ayrıca şekil bilgisi açısından yapılan incelemelerde romanın genelinde bağırır vermek, olabilmek gibi yeterlik ve tezlik zarf fiilli birleşik fiillerinin; hoş etmek, gözden geçirmek gibi anlamca kaynaşmış birleşik fiillerinin ve bunların yanı sıra rezil etmek, sefil olmak gibi bir çokyardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillerin de kullanıldığı saptanmıştır.

Romanda “İşin sevindici yanı şu ki, böyle bir şey hiç esmeyecek aklıma.”(Ağaoğlu, 1979:26), “Hakikat şu ki, çok zeki idin.”(Ağaoğlu, 1979:151) cümlelerinde olduğu gibi ki’li cümlelerin daha çok açıklama fonksiyonlu kullanıldığı ve “İstanbul’dayken biz...”(Ağaoğlu, 1979:79), “Dudağımın kıyısında hiç de insanca olmayan bir gülümsemeye...”(Ağaoğlu, 1979:224) gibi eksilteli cümlelerin sıklıkla tercih edildiği görülmektedir.

Yazar romanlarında brokar, fötr, papyon, fiyonk gibi özellikle kişilerin dış görünüşleriyle ilgili Batıdan özentisi olarak kullandıkları unsurlardan söz edildiği kısımlar dışında günümüz Türkçesini tercih etmiş; kullanılan kalıp ifadeler, benzetmeler, nasihatler ile atasözü ve deyimlerin katkısıyla eserlerde geçmişle günümüz insanı ve yaşam şekli kıyaslanarak gelinen nokta belirtilmeye çalışılmıştır. Eserlerde anı, mektup ve şiir türleri kullanılmıştır.

Romanlarda tartışmacı anlatım dışında daha çok açıklayıcı ve betimleyici anlatım biçimleri kullanılarak konu güçlendirilmiş ve bu farklı anlatım biçimleriyle duygu ve düşüncenin okuyucu tarafından daha kolay benimsenmesi sağlanarak her okuyucuda farklı izlenim bırakabilecek başarılı romanlar ortaya konmuştur. Özellikle *ÖlmeyeYatmak* romanında vatanseverlik, Türklük gibi milli duygulara yer verilmekte, bazı kısımlarda ise düşünce özgürlüğü esas alınmaktadır. Bunun yanı sıra kundaklama, ayağına basma, kız isteme gibi adet ve geleneklerden de bahsedilmekte ve Batılılaşma korkusu yaşanmaktadır.

Duygu yönünden bakıldığı zaman incelenen her iki romanda da melankolik bir durum söz konusudur. Özellikle *ÖlmeyeYatmak* romanının büyük bir bölümünü oluşturan Aysel'in kendi benliğinin dışına çıkmak zorunda kalması ve istemediği bir hayatı yaşayarak özgürlüğünün kısıtlanmasıyla otel odasında kalıp intihar etme düşüncesinin anlatıldığı bölümlerde içe kapanıklık ve mutsuzluk ön planda olmuştur. Ana karakterin sürekli kendi kimlik arayışı içinde olması, iç sıkıntısı yaşaması, bulunduğu durum veya olaylara karşı memnuniyetsizlik duyması romanda karamsar bir ruh halinin varlığını gösterir. *Bir Düşün Gecesi* romanında ise duygu çeşitliliği söz konusudur ve daha çok olaylar, çevre ve kişilere karşı gözlem yapılarak toplumsal ve siyasi eleştirel bir yaklaşımın belirgin olduğu görülmektedir. Romanın genelinde batılılık ve diğer ülkelere özenerek kendi değer ve yaşayış tarzından uzaklaşan kişiler eleştirilmektedir. Betimlemelerden yararlanılması olayların göz önünde canlanmasını sağlayarak, okuyucunun yaşayarak kendisine ders çıkarmasına da olanak sağlamaktadır. Mecazi anlatımlarla anlatılmak istenenin okuyucuya toplumsal açıdan eleştirel yaklaşılarak farklı şekillerde yansıtıldığı ve okuyucuda düşünme ihtiyacının yaratıldığı görülmektedir.

Anlatım açısından çeşitli tanımlamalar, örneklemeler gibi zengin özelliklere sahip olan bu romanlarda süslü, gösterişli ifadelerden uzak; açık, sade, akıcı ve içten ifadeler yer verilerek okurda iz bırakacak bir anlatım sergilenmiştir. Romanlarda sıfat ve zarf kullanımları tercih edilmiş, özellikle hanım, bey, efendi gibi unvan gruplarının sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Pekiştirme ve ikilemelerin genel olarak zarf görevinde kullanıldığı, sayı ve renklerin ise daha çok tamlamalarda ön planda olduğu görülmektedir.

Bir Düşün Gecesi romanında ise emir kipi sıklıkla kullanılmaktadır. Her iki romanda da iç sorgulama ve topluma karşı eleştirel yaklaşımın olması, zaman kavramının belirgin olmaması ve romanlarda karakteristik özelliklere sahip insanlara yer verilmesi yönünden içsel bir bütünlük söz konusudur. Romanlarda düz anlatımdan kaçarak deyim, tasvir ve kalıp sözleri sıkça kullanması, ikilemeler ve pekiştirmelerden yararlanılması anlatımı zenginleştirmekte ve yapılan tasvirlerle olaylar ve kişilerin ruhsal durumları betimlenerek anlam derinliği daha da arttırılmaktadır. Ayrıca hayal ürünü yerine gerçek olaylara yer verilmesi eseri daha inandırıcı bir şekilde sokarak olaylara farklı bir pencereden bakılması sağlanmıştır. Belirli bir mekan- zaman ve şahıs yerine olaylar genellikle farklı ortamlarda ve farklı kişiler tarafından değişik yönlerde ele alınarak çoğul anlatıcı tekniğiyle anlatılmıştır.

Genel olarak bakıldığında *Ölmeye Yatmak* romanı, ölmek için kendisini bir otel odasına kapatan Aysel'i, *Bir Düşün Gecesi* romanı ise sıkıntılı şartlarda zorla yapılan bir düşün töreni için bir araya gelmek zorunda kalan kişileri ve toplumu anlatmaktadır. Bu romanlar farklı kurgulardaki karakterlere dayanmaktadır. Yazar *Ölmeye Yatmak* romanında uzun bir süreyi sadece bir buçuk saatlik bir zaman dilimine sığdırmıştır. Romanlarda daha çok kişilerin içine kapanıp geçmişi düşünmesi ve buldukları zamanı geçmişten kurtararak o zamanın etkisinden çıkmaları gerektiği anlatılmaktadır. Var olan anlatımsal nitelikler yazarın karakterlerini, tarihsel, politik ve kültürel bakışla birleştirmesi romanların içerik ve biçim bütünlüğünün temelini oluşturmaktadır.

SONUÇ

Adalet Ağaoğlu, roman yazmaya en kısa süreyi anlatmak üzere başlamıştır. Bir dil ve anlatım incelemesi olan bu çalışmada, Dar Zamanlar alt başlığıyla yayımlanan *Ölmeye Yatmak* ve *Bir Düşün Gecesi* adlı romanlar incelenmiştir. Yazarın bu incelemeye konu olan romanlarının dışında *Ölmeye Yatmak* romanından başlayarak şimdiye kadar kaleme aldığı bütün romanlarında zamanın ön plana çıktığı görülmektedir.

Şekil bilgisi, cümle bilgisi ve anlatım açısından ele alınan bu romanların genelinde, kimlik arayışları ve iç hesaplaşmaların varlığı söz konusudur. Olayların yazar tarafından değişik ortamlarda ve farklı karakterler üzerinden anlatılması romanları zenginleştirmiştir. Özellikle her iki romanda da zaman kavramının en kısa şekilde sunulmasıyla okuyucunun olaylar ve geçmişle günümüz arasında bağlantı kurması kolaylaştırılmıştır. Bunların yanı sıra romanlarda toplumsal eleştirinin var olması gerek geleneksel, gerekse dilsel unsurların ön plana çıkmasını sağlamıştır. Romanlar arasında konu ve duygu açısından bütünlük sağlanmıştır. Birbirini tamamlayıcı nitelikte olan bu romanlar okuyucuda merak unsurunu da göz önüne sermektedir.

İncelenen bu romanlardan yola çıkıldığında Adalet Ağaoğlu'nun romanlarını toplumsal bilincin etkisiyle yazma gereği duyduğu ve anlatılarında olay, kişi, tema gibi unsurlarla içerik ve biçim arasında güçlü bir bağ kurmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca Türkçenin sözvarlığı içerisinde yer alan tüm dilsel öğelerden başarıyla yararlanarak toplumla kişilerin bir arada sunulabileceğini gösterdiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

A. ADALET AĞAOĞLU'NUN ESERLERİ

ROMAN

- Ağaoğlu, A. (1973). *Ölmeye Yatmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağaoğlu, A. (1976). *Fikrimin İnce Gülü*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1994). *Bir Düşün Gecesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1980). *Yazsonu*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1984). *Üç Beş Kişi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1987). *Hayır*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1991). *Ruh Üşümesi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1993). *Romantik Bir Viyana Yazı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014). *Dert Dinleme Uzmanı*. İstanbul: Everest Yayınları.

ÖYKÜ

- Ağaoğlu, A.(1974). *Yüksek Gerilim*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Ağaoğlu, A. (1978). *Sessizliğin İlk Sesi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1982). *Hadi Gidelim*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1997). *Hayatı Savunma Biçimleri*. İstanbul: Everest Yayınları.

TİYATRO

- Ağaoğlu, A. (1964). *Evcilik Oyunu*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1965). *Çatıdaki Çatlak*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1967). *Tombala*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1970). *Sınırlarda*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1973). *Üç Oyun: Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1976). *Kendini Yazan Şarkı*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1991). *Çok Uzak-Fazla Yakın*.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1992). *Duvar Öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2011). *Çağımızın Tellalı*.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ANI

- Ağaoğlu, A. (1985). *Göç Temizliği*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
 Ağaoğlu, A. (1991). *Gece Hayatım*. İstanbul: Everest Yayınları.

DENEME

- Ağaoğlu, A. (1983). *Güner Sümer Toplu Eserleri*.
 Ağaoğlu, A. (1993). *Adalet Ağaoğlu Seçmeler*.
 Ağaoğlu, A. (1993). *Karşılaşmalar*. İstanbul: Everest Yayınları.
 Ağaoğlu, A. (1996). *Geçerken*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
 Ağaoğlu, A. (1996). *Başka Karşılaşmalar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
 Ağaoğlu, A. (2002). *Öyle Kargaşada Böyle Karşılaşmalar*. İstanbul: Everest Yayınları.
 Ağaoğlu, A. (2011). *Yeni Karşılaşmalar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

GÜNCE (GÜNLÜK)

- Ağaoğlu, A. (2004). *Damla Damla Günler*. Alkım Yayınevi.
 Ağaoğlu, A. (2007). *Damla Damla Günler I-II-III*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

MEKTUP

- Ağaoğlu, A., Baydur, M. (2005). *Mektuplaşmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ANTOLOJİ

- Ağaoğlu, A. (1993). *Seçmeler (Kendi Seçtikleri)*.

B. GENEL KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (1984). *Ölmeye Yatmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağaoğlu, A. (1994). *Bir Düşün Gecesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akkıyal, B. (2005). *Dar Zamanlar'da Anlatı Biçimleri ve Kimlik Sorunsalı*. Kibatek-YdÜ XI. Uluslararası Edebiyat Şöleni, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Basımevi. 83-87.
- Akkıyal, B. (2005). *Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar Üçlemesinde Kimlik Sorunsalı*. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara. 1.
- Aksan, D. (1979). *Her Yönüyle Dil*. Ankara Üniversitesi: Türk Dil Kurumu.
- Apaydın, M. (2006). *Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar Üçlemesinde Zaman Kurgusu Üzerine Bazı Değerlendirmeler*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 15(2); 17-38.
- Bayazıt, Z., Z. (2018). *Türkçe Sayı Adları Üzerine Bir İnceleme*. The Journal of Turkic Language and Literature Surveys. 3(2); 31.
- Çalışkan, A. *Üslûp Ve Üslûpbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(34); 30.
- Çetin, N. (2003). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çoraklı, Ş. (2001). *Türkçenin Yaratma Gücü: İkilemeler (I)*. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. (17); 53-60.
- Gökdayı, H. (2008). *Türkçede Kalıp Sözler*. Mersin Üniversitesi. *Bilig Dergisi*. 44: 89-110
- Gözaydın, N. (2003). *Türkçenin Renk Zenginliği*, Türk Dili, Ankara. 539-545.
- Gül, M., İlhan Yalçın. (1989). *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- Gümüş, S. (2000). *Adalet Ağaoğlu'nun Romancılığı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Gündoğdu, E. A. (2012). *Haldun Taner'in Konçinalar Adlı Öyküsünün Biçembilimsel Açından İncelenmesi*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (8); 40-50.
- Karaca, A. (2000). *Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak Romanında Zaman Ögesi*. Arayışlar.
- Kuruyazıcı, N. (1981). *Anlatı Tekniği Açısından Bir Düşün Gecesi*. Yazko Edebiyat. 3.
- Kuşçu, Ü., Kuşçu, H. (2005). *Altın Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.

Oğuz, O.,Durmuş, Y. (2010). *YGS Türkçe Anlatımlı*. Ankara: Ertem Baskı Yayın Ltd. Şti.

Özdemir, E. (1999). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özkan, M., Esin, O., Tören, H. (2001). *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Toklu, O. M. (2003). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi. Adalet Ağaoğlu, (t.y.)erişim adresi:

<http://www.biyografya.com/biyografi/5295>

İNTİHAL RAPORU

ADALET AĞAOĞLU'NUN DAR ZAMANLAR I II ADLI ROMANLARI ÜZERİNE BİR ANLATIMBİLİM ÇALIŞMASI

ORJİNALLIK RAPORU

% 18	% 18	% 2	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRCİL KAYNAKLAR

1	m.friendfeed-media.com İnternet Kaynağı	% 6
2	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	archive.org İnternet Kaynağı	% 1
4	bilsank.blogspot.com İnternet Kaynağı	% 1
5	www.turkishstudies.net İnternet Kaynağı	% 1
6	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	kanatlikedimasali.blogspot.com İnternet Kaynağı	% 1
8	savaska.wordpress.com İnternet Kaynağı	% 1

ETİK KURUL RAPORU:**BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU**

26.02.2019

Sayın Aslı Piro

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz “**Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar I II Romanları Üzerine Bir Anlatım Bilim Çalışması**” başlıklı proje önerisi, sadece ikincil kaynak kullanıldığı için Etik Kuruluruna girmesine gerek yoktur. Bu yazı ile birlikte sadece ikincil kaynak kullanmak şartıyla araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.